

FAILL! 2/2021

Tiedonhallinnan ja arkistoinnin erikoislehti

Lallukka-näyttely	s. 4	Kilometrin digitointi	s. 18
Meurmanien jäljillä	s. 7	Kolmas tie?	s. 22
Digitalisaatio Elkassa	s. 11	Ikuinen säilytys	s. 24
Waltari ja Kekkonen	s. 13	Time Machine Suomessa	s. 27

Toimitus

Päätoimittaja: Juha Henriksson,
juha@musiikkiarkisto.fi, 045-2495680

Julkaisutoimikunta

Pekka Henttonen, Tampereen Yliopisto
Riitta Itälä
Susanna Kokkinen, pj, Aalto-yliopisto
Pekka Lähteenkorva, Urho Kekkosen Arkisto
Ella Oksanen, Kela
Johannes Valo, Hyvinkään kaupunginarkisto

Toimitus pidättää itselleen oikeuden editoida julkaistavaksi tarjottua aineistoa.

Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Vuosikerran hinta 2021 on 60,00 euroa, opiskelijat 15,00 euroa. Tilaushintoihin lisätään arvonlisävero 10 %.

ISSN 1237-2196 Painosmäärä 450 kpl

Julkaisija: Liikearkistoyhdistys ry, PL 271,
00101 HKI, www.liikearkistoyhdistys.fi,
Puh. 044-5512029.

Tilaukset: sihteeri@liikearkistoyhdistys.fi

Ilmoitukset

Ilmoitusmyynti, puhelin 045-2495680
Ilmoitushinnat 2021:
1/1 sivua 4-väri 800
1/2 sivua 4-väri 500
1/4 sivua 4-väri 250

Toistoalennus: sama aineisto 4 ilmoituskertaa 25%, 2 ilmoituskertaa 10%.
LAY:n jäsenalennus 20%.

Ilmoitusvalmistus 50 e/sivu.

Oman mainosmateriaalin postitus lehden mukana: kokosivun ilmoitushinta ja lisäksi sisäänpisto- ja postituskulut.

Hintoihin lisätään arvonlisävero.
Hinnat sitoutumuksesta.

Ilmoitusaineiston tekniset tiedot

Painotuotteen koko 173 X 245 mm.
Tiedostomuodot valmiit aineistot painettava pdf, fontit konvertoituina.
Kuvat jpeg, tiff, eps, värijärjestelmä CMYK.
Kuvaresoluutio vähintään 300 dpi.

Muista tiedostomuodoista ota yhteyttä.

Aineiston toimitusosoite:
juha@musiikkiarkisto.fi

Paino: Grano Oy, 2021.

SISÄLTÖ

PÄÄKIRJOITUS

3 Lainsäädäntöä uudistetaan vauhdilla
Juha Henriksson

ARKISTOT

4 Lallukka – elämää taiteilijakodissa
Ella Oksanen

7 Kangasalla Meurmanien jäljillä
Kalle Virtapohja

11 Nelikymppisen Elkan digitalisoitumisen historiaa
Jarmo Luoma-aho

13 Luottamuksessa Kekkoseen
Vesa Vares

18 Kilometrin digitointi on iso valmistelu-urakka
Emmi Varjola

TEKNIikka

22 Sähköisen asiakirjahallinnan kolmas tie
Pekka Henttonen

24 Kun Kekkonen diaarikaavaa uudisti
Pekka Henttonen

24 Ikuisuusasioiden äärellä – on Suomessakin mietitty pitkäaikaissäilytystä...
Pekka Lähteenkorva

27 Time Machine Suomessa
Juha Henriksson

LIIKEARKISTOYHDISTYS

30 Sihteerin palsta
Toni Suutari

Ilmoitukset: A. Laaksonen Oy, s. 31; Disec, s.32;
Constructor Finland, s. 32 .

Kansi: Lallukka – elämää taiteilijakodissa" -näyttely Helsingin taide-museossa. Kuva: HAM / Sonja Hyttiäinen.

Lainsäädäntöä uudistetaan vauhdilla

Arkisto-organisaatioihin tavalla tai toisella vaikuttava lainsäädäntö on viime vuosina uudistunut niin nopeasti, että perässä pysyminen vaatii meiltä alan ammattilaisilta jatkuvaa pinnistelyä. Esimerkiksi uusi tiedonhallintalaki tuli voimaan 1.1.2020 ja tietosuojalaki 1.1.2019. Myös vuonna 2019 voimaan astunut, EU:n saavutettavuusdirektiiviin perustuva digipalvelulaki sekä parhaillaan DSM-direktiivin pohjalta valmisteltava tekijänoikeuslain uudistaminen vaikuttavat monen arkiston toimintaan.

Yhdistyslakiakin ollaan uudistamassa. Lakimuutosta valmisteleva työryhmä ehdottaa esimerkiksi perinteistä yhdistystoimintaa kevyemmin järjestäytyneen kansalaistoiminnan tarpeiden huomioon ottamista uutta toimintaryhmäoikeushenkilöä koskevalla lailla.

Työryhmä ehdottaa myös, että pienimmät yhdistykset ja toimintaryhmät vapautettaisiin kirjanpitolain mukaisista talouden seurantaa ja raportointia koskevista vaatimuksista ja niille sallittaisiin yhdistyslaissa ja toimintaryhmälaissa tarkemmin määriteltävä tilinpito. Edellisen toteutuminen saattaa vaikuttaa merkittävälläkin tavalla siihen, millaisia aineistoja päätyy jatkossa niihin yksityisiin arkistoihin, jotka säilyttävät yhdistyksiin liittyviä aineistoja.

Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta tuli voimaan 1.1.2020. Tiedonhallintalaista jätettiin valmistelun viime vaiheissa pois arkistointia

käsittelevä sääntely. Lain valmistelun aikana nimittäin ilmeni, ettei tätä sääntelyä voitu sisällyttää tiedonhallintalakiin, koska arkistointi-infrastruktuuria koskevat linjaukset olivat keskeneräisiä, eikä toisaalta myöskään yksityisarkistojen sääntelytarpeita ollut selvitetty riittävästi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 30.10.2019 Arkistolainsäädännön uudistamisen esiselvitystä valmistelevalle työryhmälle¹, jonka loppuraportti julkaistiin 23.6.2020.

Sen jälkeen uuden arkistolain valmistelua on jatkettu. Arkistojen yhteistyöverkoston viime tapaamisessa lakiuudistuksesta keskusteltiin vilkkaasti. Esille nostettiin varsinkin Kansallisarkiston suhde yksityisarkistoihin. Kansallisarkisto käytännössä sekä ohjeistaa, valvoo että päättää yksityisten valtionapuarkistojen rahoituksesta. Kansallisarkiston yhteydessä toimivan yksityisarkistojen neuvottelukunnan asema säädetty arkistolaissa, mutta sen puheenjohtajuus on Kansallisarkiston käsissä. Kansallisarkiston mahdollisuudet vaikuttaa yksityisarkistojen toimintaan ovat siis hyvin moninaiset, vaikka periaatteessa yksityisten arkistojen tulisi olla riippumattomia organisaatioita.

Yksityisten arkistojen näkökulmasta ongelmallinen tilanne vielä korostuu sen takia, että Kansallisarkisto käytännössä määrittelee, mitä on asiakirjallinen kulttuuriperintö Suomessa. Omassa toiminnassaan Kan-

sallisarkisto on kuitenkin pääasiassa keskittynyt viranomaisaineistojen arkistointiin. Sen sijaan yksityisarkistoaineistoihin on panostettu rajallisessa määrin. Olen esimerkiksi henkilökohtaisesti pannut merkille, ettei Kansallisarkistossa ole asian-
tuntemusta eikä tarvittavia laitteistoja vaikkapa eri tyyppisten äänite- ja videoaineistojen digitoimiseen.

* * *

Koronapandemia on vaikuttanut meidän kaikkien työhön ja yksityiselämään jo yli vuoden ajan. Uskon, että kaipaisimme jo kovasti esimerkiksi alan yhdistysten järjestämiä seminaareja ja muita tapahtumia, joihin voisi osallistua muutenkin kuin virtuaalisesti.

Toisaalta verkkotapahtumat ovat tuoneet toimintaan uudenlaista alueellista tasa-arvoa. Esimerkiksi Arkistoyhdistyksen tapahtumat ovat viime vuosina painottuneet pääkaupunkiseudulle, mutta nyt "Arkistot käyttöön" -webinaarit ovat houkuttelleet osallistujia ympäri maata.

Juha
Henriksson

¹ <https://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM053:00/2019>

Lallukka – elämää taiteilijakodissa

Ella
Oksanen
Suunnittelija
Kela Asiakirja-
palvelut

Haastattelussa taidehistorioitsija FT Marja Lahelma kertoo tutkimusprojektistaan, jossa hän tutki Lallukan taiteilijakodissa asuneiden ja työskennelleiden kuvataiteilijoiden elämää vuosina 1933–2020. Tutkimustyön pohjalta syntyi teos *Lallukka – elämää taiteilijakodissa* (Parvs 2020). Teoksen lisäksi aiheesta koottiin samaa nimeä kantava näyttely Helsingin taidemuseoon, HAM:iin. Näyttely on esillä HAM:ssa 24.10.2021 saakka.

Vuonna 1933 Juho ja Marja Lallukan testamenttivaroilla rakennettu Lallukan taiteilijakoti sijaitsee Helsingin Etu-Töölössä. Taiteilijakodin perustamisen kantava ajatus oli tarjota taiteenharjoittajille turvapaikka, jossa he saattoivat keskittyä häiriötömästi taiteensa tekemiseen vailla asumishuolia. Ensimmäisten taiteilijoiden joukossa Lallukkaan muuttivat esimerkiksi Eero Nelimarkka, Ester Helenius ja Ellen Thesleff. Rakennus on tarjonnut vuosikymmenten vaihtuessa kodin ja ateljeen lukuisille taidemaalareille, kuvanveistäjille, säveltäjille ja näyttelijöille sekä heidän perheilleen. Esimerkiksi nuori Tove Jansson vietti opiskelijavuosiaan isänsä Viktor Janssonin ateljeeasunnossa Lallukassa.

Aloite tutkimusprojektiin tuli kustantamolta

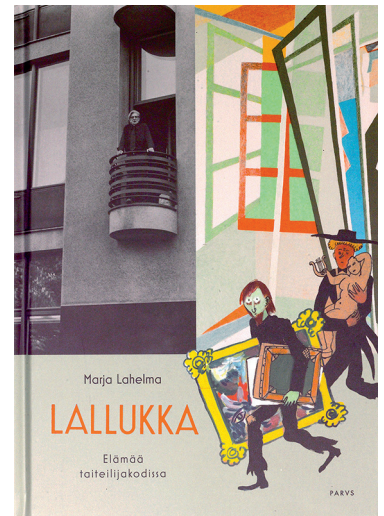
Taidehistorioitsija Marja Lahelmalle kiinnostus tutkijan työhön syntyi opiskelujen loppuvaiheessa. Aluksi Lahelma suunnitteli suuntautuvansa töihin museoalalle, mutta graduvaiheessa syttynyt kipinä tutkimustyöhön innosti häntä jatkamaan tohtoriopintoihin ja väitöskirjan tekoon. Väitöskirjan valmistumisen jälkeen Lahelma sai postdoc-rahoituksen Edinburghin yliopistoon, jossa hän jatkoi väitöskirjassa aloittamaansa pohjoismaisen symbolismin tutkimusta. Viime vuosina hän on yhä enemmän suuntautunut esoteerisuuden tutkimukseen. Lahelma onkin mukana monitieteisessä Uuden etsijät -tutkimushankkeessa, jossa tutkijaryhmä on selvittänyt suomalaisen esoteerisuuden kulttuurihistoriaa 1880-luvulta aina 1940-luvulle.

Aloite Lallukan taiteilijakodin elämästä kertovaan tutkimusprojektiin tuli alun perin Parvs-kustantamolta, josta otettiin Lahelmaan yhteyttä ja kysyttiin, haluaisiko hän kirjoittaa kirjan Lallukasta. Aihe vaikutti Lahelmasta kiinnostavalta, joten hän lähti projektiin mielellään. ”Ajattelin, että tämä olisi hyvä tilaisuus hieman laajentaa ja syventää osaamistani 1900-luvun taidemaailman ja kulttuurihistorian suhteen”, Lahelma pohtii.

Jo varhaisessa vaiheessa selvisi, ettei työ rajoitu pelkästään kirjan kirjoittamiseen. Kustantamo teki yhteistyötä Helsingin taidemuseo HAM:n kanssa, ja Lahelmaa pyy-

Marja Lahelma. Kuva: HAM / Sonja Hyytiäinen.

Marja Lahelma: *Lallukka – elämää taiteilijakodissa* (Parvs 2020)

dettiin kuraattoriksi samaa teemaa kantavan taidenäyttelyn kokoaamiseen. Lahelmalla oli jo aiempaa taustaa museotalta ja kuraattorina toimimisesta, joten tehtävä ei tullut uutena. Ajatus tuntui Lahelmasta ennen kaikkea kiinnostavalta, sillä Lallukan taiteilijakodin asukkaisiin kuuluu myös hänen omia suosikki-taiteilijoitaan. Yksi näistä on kuvataiteilija Elina Merenmies, ja ”ajatus saada hänen taidettaan mukaan näyttelyyn oli houkutteleva”, Lahelma muistelee.

”Sain sekä kirjan että näyttelyn suhteen melko vapaat kädet. Tosin näyttelyn suhteen toivottiin, että se perustuisi mahdollisimman paljon museon omaan kokoelmaan. Tämä lähtökohta antoi aika hyvät raamit hankkeelle, jonka mittasuhteet olisivat helposti voineet venyä valtaviksi. Talossa on kuitenkin asunut vuosikymmenten saatossa yli 130 kuvataiteilijaa, puhumattakaan muiden taiteenlajien harjoittajista”, Lahelma kertoo. Koska HAM:n näyttely rajattiin koskemaan ainoastaan kuvataiteilijoita, tehtiin sama raja myös kirjan suhteen. Näin Lahelma pystyi rakentamaan näyttelyn ja kirjan sisältöä hyvin rinnakkain, organisaatiosta edeten.

Arkistoaineistot taidehistorioitsijan tutkimustyössä

Lahelma on tottunut käyttämään tutkimusprojekteissaan erilaisia arkistoaineistoja. Kansallislagerian arkisto on ollut hänelle yksi tärkeimmistä taidehistoriallisen tutkimuksen kannalta, mutta myös esimerkiksi Kansalliskirjaston, Åbo Akademin ja monien pienempien museoiden arkistot ovat tulleet tutkijan työssä tutuiksi. Nykyään aineistoja on yhä enemmän saatavilla Internetin kautta sähköisessä muodossa, mikä on helpottanut tut-

kijoiden työtä. Loistavana esimerkkinä sähköisistä arkistoista Lahelma mainitsee eMunchin, jonne on koottu Edvard Munchin kirjoittamia tekstejä. Lahelma toivoo tällaisia lisää, ”sillä ne paitsi helpottavat tutkijoiden työtä, myös varmistavat aineistojen säilyvyyden jälkipolville”.

Lallukka-projektin tutkimustyössä keskeisimpiä aineistoja olivat Lallukan säätiön omat arkistoaineistot. Ne eivät kuitenkaan itsessään antaneet riittävää kuvaa asukkaiden elämästä ja arjesta taiteilijakodissa. Muiden aineistojen kanssa ”ristiin luettuna” arkistolähteet kuitenkin avasivat kiinnostavia näkymiä talon historiaan. Muita tärkeitä tutkimuslähteitä olivat esimerkiksi Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot, taiteilijoiden haastattelut sekä lukematomat määrät erilaista taiteilijoihin, ajan historiaan ja kulttuurihistoriaan liittyvää kirjallisuutta. Osana tutkimustyötä Lahelma haastatteli myös talon entisiä ja nykyisiä asukkaita: ”Tärkeitä tietolähteitä olivat esimerkiksi talossa vuosikymmeniä asunut kuvataiteilija Tero Laaksonen. Kiinnostavia näkökulmia talon elämään sain myös esimerkiksi talossa lapsuuttaan ja nuoruuttaan viettäneiltä Kanerva Cederströmiltä, jonka äiti oli kuvataiteilija Eva Cederström, sekä Laila Pullisen pojalta Jean Ramsaylta”, Lahelma muistelee.

Sähköiset aineistot olivat pelastus keväällä 2020, kun Suomi siirtyi koronaviruksen leviämisen vuoksi poikkeusoloihin. Kirjastot ja arkistot sulkeutuivat, eikä tutkija voinut enää vierailla taiteilijoiden ateljeissa tai tehdä haastatteluja kasvotusten. Koska käsikirjoituksella oli tiukka aikataulu, Lahelman oli pärjättävä niillä aineistoilla, joita siihen mennessä oli ehtinyt kertyä. Sähköisten aineistojen avulla tietoja pystyi kui-

tenkin täydentämään myös poikkeusoloissa, joten erityisen hyödyllisiksi tässä vaiheessa osoittautuivat Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot. ”Sieltä etsin sekä Lallukkaa yleisesti että yksittäisiä taiteilijoita koskevia sanoma- ja aikakauslehtikirjoituksia. Ne olivat ajankuvan ymmärtämisen kannalta todella hyödyllisiä, ja niistä sai myös poimita paljon herkkullisia anekdootteja”, Lahelma kertoo.

Lallukan säätiön arkiston kokoelmat tutkimuslähteenä

Lallukan säätiön oma arkisto koostui noin 15 suuresta pahvilaatikkolisesta aineistosta. Säätiön arkistoaineistot olivat Lahelmalle hyvin erityislaatuinen arkistokokoelma verrattuna muihin hänen aiemmin käyttämiinsä aineistoihin: ”Ensinnäkin siksi, että materiaali oli lähes täysin jäsenitelemätöntä, eikä kukaan muu tutkija ollut minua ennen päässyt siihen käsiksi kuin pieniltä osin. Mutta se oli myös siinä mielessä erilaista, että aiemmin olen käyttänyt enemmänkin taiteilijoiden henkilökohtaisia aineistoja, kuten kirjeitä ja muistiinpanoja. Tällaista materiaalia Lallukan arkistossa ei ollut, vaan siellä hyödyllisimmän osan muodostivat esimerkiksi pöytäkirjat.”

Kun Lahelma aloitteli tutkimustyötään Lallukan säätiön arkiston parissa, aineisto päätettiin siirtää Kansallislageriaan. Säätiön arkistot säilytetään jatkossa osana Kansallislagerian kokoelmaa, ja siellä ne ovat myös tulevaisuuden tutkijoiden käytettävissä. Lahelma tosin toivoo, että arkistot voitaisiin tulevaisuudessa järjestää ja luetteloida, jotta ne palvelisivat paremmin tutkijoita.

"Lallukka – elämää taitelijakodissa" -näyttely Helsingin taidemuseossa. Kuva: HAM / Sonja Hyytiäinen.

Koska aineistoa oli paljon, sen tutkiminen normaaleissa tutkijasaleissa olisi ollut haastavaa. Onneksi Ate-neumista vapautui kuin sattumalta oma työhuone Lahelman käyttöön useaksi kuukaudeksi tutkimusprojektin aikana. Aineiston läpikäyminen olikin tutkimusprojektin sekä jännittävin että työläin vaihe: "Laatikoihin oli kerätty hyvin sekalaisesti kaikenlaisia papereita. Sieltä löytyi esimerkiksi Lallukan ravintolan ruokalistoja eri vuosikymmeniltä, retkiohjelmia, vuokrasopimuksia, erilaista kirjeenvaihtoa, laskuja, tiedotteita... Valokuviaakin oli, mutta niihin ei useinkaan liittynyt mitään kontekstualisoivaa tietoa, mikä teki niiden hyödyntämisestä hankalaa. Säätiön pöytäkirjat olivat onneksi kaikki tallessa ja kansiin sidottuina", Lahelma kuvaa.

Lahelman mukaan Lallukan säätiön kokoelmista löytyi myös yllätyksiä: "Varmaan yllättävin löytö oli yhden laatikon pohjalla ollut piirustuspaperista taiteltu kotelo, jonka sisäl-

lä oli chileläistäustaisen Soledad Chuaquin tekemiä piirroksia Lallukan naapureistaan. Niissä esiintyi paljon tunnettuja hahmoja Vesa Vierikosta Outi Heiskaseen. Mukana oli saatekirje, jossa taiteilija kertoi lahjoittavansa ne Lallukan säätiölle. Näyttelyä varten kehystimme niistä pienen valikoiman."

Tutkimustyö jatkuu

Kiinnostavinta tutkimustyössä oli Lahelman mukaan mahdollisuus hahmottaa Lallukan instituutio osana maamme historiaa ja suomalaista taidemaailmaa. "Oli mielenkiintoista nähdä, miten sen rooli on elänyt ja muuttunut aikojen saatossa. Hauskaa oli myös se, että sain tehdä kirjaa ja näyttelyä yhtä aikaa. Niistä tuli toisiaan täydentävä kokonaisuus, jonka osat kuitenkin toimivat myös itsenäisesti", Lahelma pohtii.

Lahelma toivoo, että taiteilijakodin asukkaiden elämästä julkaisu kirja herättäisi muidenkin tutkijoiden

mielenkiinnon aiheeseen ja että tutkimusprojekti poikisi myöhemmin jatkotutkimusta. Materiaalin puutteesta tämä ei voi jäädä kiinni, sillä aineistoa on tutkijan mukaan saatavilla enemmän kuin hän pystyi mitenkään itse käymään läpi.

Tällä hetkellä Lahelmalla on työn alla erilaisia projekteja, joiden aiheet vaihtelevat funkis-arkkitehtuurista Helene Schjerfbeckiin. "Olemme myös hakemassa rahoitusta suuremmalle tutkimushankkeelle, joka jatkaisi Uuden etsijöissä aloittamamme työtä. Tarkoituksena on tutkia esoteerisuutta osana muistin ja unohduksen mekanismeja, joista historialliset kertomukset rakentuvat. Lisäksi olen kokoamassa tutkimusryhmää, joka tarkastelee eri näkökulmista Suomen taiteen kultakausi -myytin rakentumista ja sen ideologisia taustoja", Lahelma kertoo.

Kangasalla Meurmanien jäljillä

Kalle
Virtapohja
Filosofian
tohtori
Tietokirjailija

Kangasalla Liuksialan kartanossa sijaitseva Meurmanien yksityinen arkisto avaa kiehtovalla tavalla suvun vaiheita. Kartano on tänä vuonna ollut jo 200 vuotta Meurmanien suvulla.

Yksityisen sukuarkiston avautuminen on tutkijalle kuin lottovoitto. Tällainen tunne valtasi minut keväällä 2019, kun tapasin ensimmäistä kertaa Liuksialan kartanon verannalla veljekset Markku ja Mikko Meurmanin. Siitä, että minut ylipäänsä otettiin vastaan, saan kiittää suosittelijani toiminutta tietokirjailija Maarit Tyrkköä. Siinä verannalla syntyi heti sellainen luottamus, että minulle luvattiin pääsy suvun arkistoihin.

Roineen pohjoispäässä Kangasalla sijaitseva Liuksialan kartano on

myyttinen paikka Suomen historiassa kuningatar Kaarina Maununtytären ansiosta. Sen jälkeen, kun hän oli menettänyt kruununsa ja jäänyt leskeksi, hän sai Liuksialan kartanon asuttavakseen ja lopulta perintökartanokseen. Kansan keskuudessa arvostetun Kaarinan ajasta muistuttavat ne kaksi pellosta löytynyttä tinalautasta, jotka kuuluvat Meurmanien aarteisiin.

Sittemmin Liuksialan kartanon vaiheet olivat reduktion ja omistajanvaihdosten jälkeen moninaiset, kunnes koitti uusi aika ja Suomen

Markku Meurman on viides Meurman-suvun isäntä Liuksialan kartanossa. Kuva: Kalle Virtapohja.

Liuksialan kartanon vuonna 1821 ostanut kapteeni C.O. Meurman oli taitava piirtäjä, kuten hänen hauska kuvansa majuri Munsterhjelmistä ja kapteeni Bosinista osoittaa. Kuva: Kalle Virtapohja.

suuriruhtinaskunta sai autonomian. Suomen sodan veteraani kapteeni C.O. Meurman meni naimisiin Amalia Arwidssonin kanssa ja osti pian sen jälkeen Liuksialan kartanon vuonna 1821.

Liuksialan kartanossa alkoi loistokas kapteenin aika. Siellä järjestettiin muun muassa huvinäytelmiä ja perheen kesken pienimuotoisia tanssiaisikiä. Kovaa kuria alustalaisilleen ja lapsilleen pitänyt kapteeni Meurman kohosi nopeasti Kangasalan mahtimiesten joukkoon.

Liuksialan holvissa on tallella kapteeni Meurmanin jäljiltä piirroksia ja profiilimuotokuvia, jotka kertovat kapteenin visuaalisuudesta ja pikutarkkuudesta. Esimerkiksi vuonna 1835 hän piirsi hauskan kuvan majuri Munsterhjelmistä ja kapteeni Bosinista.

Kapteeni Meurman sai Amalian kanssa yhdeksän lasta, seitsemän tytärtä ja kaksi poikaa. Ajan tavan mukaan pojissa ajateltiin olevan perheen tulevaisuus, ja vanhempi veli Otto osoittautuikin suureksi lahjakkuudeksi. Hän kävi kadettikoulun ja pääsi sen jälkeen Pietarissa sikäläisiin piireihin.

Vuonna 1826 syntynyt Agathon Meurman oli yhdeksän vuotta lahjakasta isoveljeään nuorempi. Kun Agathon lähetettiin Pietariin kouluun, hänelle oli suuri apu kaupungissa vaikuttaneesta isoveljestään.

Poikien isän kapteeni Meurmanin kuoltua vuonna 1845 Liuksialan kartanon jatkajaksi valikoitui pienen mietintävaiheen jälkeen Mustialan maatalousoppilaitoksesta valmistunut Agathon. Hän ryhtyi johtamaan maatilaan sen ajan parhailla tiedoilla.

Tilan asiat paranivat, mutta Agathonista tuli pian merkittävä lehtikirjoittaja, ja toimittajauran kautta hän päätyi politiikkaan, joka vei hänen aikansa.

Otto Meurman luopui upseeriurasta ja suuntautui virkauralle laatien ruotsalais-venäläisen sanakirjan. Sen jälkeen hän ehti aloittaa Finlandss Allmänna Tidning -lehden päätoimittajana kunnes sairastui kohtalokkaasti keuhkotautiin. Hän matkusti ilmeisesti parannusta saadakseen Tukholmaan enonsa Adolf Ivar Arwidssonin luokse. Potilaan vointi heikkeni kuitenkin nopeasti ja hän menehtyi vain 33-vuotiaana syyskuussa 1850.

Fennomaani

Agathon Meurman lähti kulkemaan enonsa Adolf Ivar Arwidssonin ja J.V. Snellmanin auraamaa suomalaisuuden polkua. Suomen kielen aseman parantaminen, kansan kehittäminen ja suomalaisuuden vahvistaminen olivat lähellä Agathonin sydäntä. Hänet opittiin tuntemaan lehtikirjoitustensa ansiosta ja hänet valittiin valtiopäiville talonpoikaissäädyn edustajana.

Agathon Meurman oli tekemässä monia päätöksiä, jotka nostivat Suomen kansan elintasoa ja hyvinvointia oli kyse sitten kouluista, rautateiden linjauksista tai kieliasioista. Hän nousi talonpoikaissäädysä arvostetuimpiin johtajiin. Hänen saavuttamastaan asemasta kertoo, että hän oli Moskovassa keisari Aleksanteri III:n kruunajaisvieraana. Hänelle tarjottiin jopa aatelointia, mistä kunniasta hän kuitenkin kieltäytyi.

Agathon Meurmanin valtiolliset kiireet kasvoivat, kun hänestä tehtiin pankkivaltuutismies. Sen seurauksena hän muutti Helsinkiin 1882. Hänen poikansa Jalmari Meurman pääsi ylioppilaaksi Helsingin Normaali-lyseosta ja luki itsensä agronomiksi. Jalmari sai Liuksialan kartanon johtaakseen.

Jalmari Meurmanin aikana kartanolle perustettiin tiiliruukki, saha, varsankasvatustila ja karjanhoitajakoulu. Liike-elämässä hän oli muun muassa kuopiolaisen Isak Löf Oy:n, tamperelaisen Maanviljelijäin Kauppa Oy:n, Suomen Hypoteekkiyhdistyksen ja vakuutusyhtiö Sampon hallintotehtävissä. Lisäksi

hän nousi varasijalta eduskuntaan vuonna 1919.

Museoharrastaja

Jalmari Meurman oli opiskellut 1890-luvulla aluksi teologiaa, ja niihin aikoihin hän toimi myös ylimääräisenä amanuenssina ylioppilaskunnan kansantieteellisessä museossa. Hän jatkoi museoharrastusta ja perusti Liuksialaan lähes tuhat esinettä kattavan yksityisen maatalousmuseon vuonna 1917.

Museon kokoelmiin kirjattiin muutakin kiinnostavaa maatalouskalujen lisäksi. Maininnan ansaitsee ainakin ensimmäinen suomenkielinen raamattu vuodelta 1642.

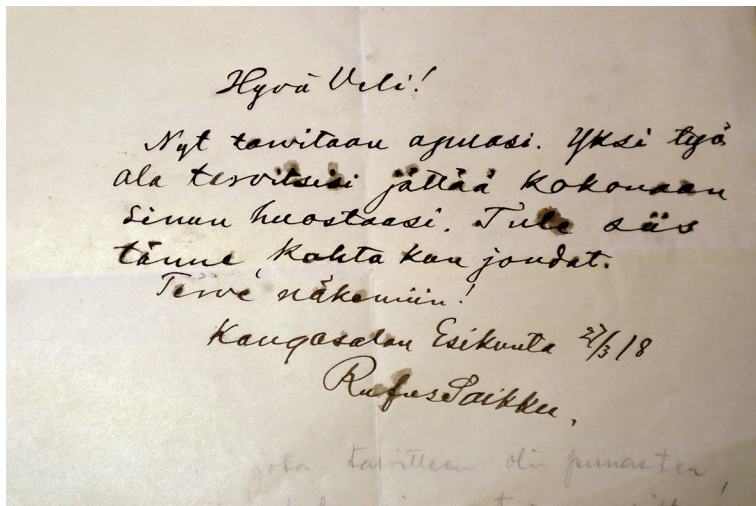
Jalmarin historiaharrastus selittää jossain määrin sitä, että monipuolinen kulttuurivaikuttaja ja teatterimies Jalmari Finne vietti Liuksialassa kymmenkunta kesää auttaen Jalmaria kartoittamaan kartanon historiaa ja kerryttämään Liuksialan arkistoa.

Jalmari Finne viimeisteli Liuksialan kartanossa vuonna 1926 Toivo Palmrothin säveltämän Häme-laulun. Sen originaali nuottisivu on omistettu kartanon isännän puolisolle Adèle Meurmanille.

Sisällissodan aikana 1918 punaiset tekivät monta kotietsintää Liuksialassa. Aseita, ruokaa ja kartanon isäntää etsittiin. Vieraskirja sai olla

Agronomi Jalmari Meurman aloitti museotavaroiden keräämisen. Liuksialan museon kokoelmiin kuuluu muun muassa ensimmäinen suomenkielinen Raamattu vuodelta 1642. Se on auki Jeremian kirjan kohdalla. Kuva: Kalle Virtapohja.

Kangasalan suojeluskunnan päällikkö Rufus Saikku lähetti Jalmary Meurmanille salaperäisen viestin sisällissodan aikana. Todennäköisesti kutsu liittyi siihen, että arvostettu hevosasiantuntija kutsuttiin armeijan remonttitalituksen avustajaksi. Sotasaalishevoset oli koottu ns. remonttitalleille, ja työkuntoiset hevoset piti saada niistä nopeasti peltotöihin. Kuva: Kalle Virtapohja.

rauhassa. Kun valkoiset tulivat, tyyli oli toinen. Pääsiäisenä vieraskirjaan kirjoitti nimensä 25-vuotias jääkärikapteeni Olof Lagus, joka oli 1. jääkärirykmentin 2. Pataljoonan komentaja. Hän kuoli Karjalan kannaksella epäselvissä olosuhteissa vain kolme viikkoa myöhemmin.

Kunnallisneuvos Jalmary Meurmanilla oli mielenkiintoinen tehtävä sisällissodan jälkinäytöksessä. Kangasalan suojeluskunnan päällikkö Rufus Saikku lähetti hänelle salamyhkäisen kirjeen, jossa hän pyysi paikkakunnalla taitavana hevostenkasvattajana tunnetulta Jalmarilta apua. Mahdollisesti asia koski sotasaalishevosia. Niitä koottiin Seinäjoelle ja Mikkeliiin niin kutsutuille remonttitalleille. Jalmary nimitettiin armeijan "remonttitalituksen" avustajaksi auttamaan sotasaalishevosten arvioimisessa ja myymisessä. Kevät

lähestyi, ja hevosia tarvittiin kiireesti maataloille.

Sotasaalishevosten määrä nousi lopulta tuhansiin. Eikä kaikista ollut enää työhevosiksi.

Jalmary Meurmanin jälkeen Liuksialan kartano siirtyi hänen pojalleen Lasse Meurmanille vuonna 1938. Jalmarin aikana maanviljelystä alettiin koneellistaa. Ja Lassen aikana Liuksialan maista lohkottiin puolet maanviljelysmaista karjalaisväestölle.

Vuonna 1973 perustettiin Liuksialan maatalousyhtymä, johon tulivat osakkaiksi isä-Lassen lisäksi hänen poikansa. Markku asettui perheineen asumaan Liuksialan kartanoon ja Mikko perheineen Varsamäen tilalle. Sittenmin maanviljelystä on sopeutettu Euroopan unionin vaatimuksiin.

Liuksialassa viljellään pääasiassa ohraa ja vehnää. Lisäksi siellä kasvatetaan lampaita ja kanoja. Hevosia ei perinteisellä hevosatilalla ole ollut enää vuosikymmeniin, mutta ravituksia seurataan edelleen tarkasti. Ja muutaman kilometrin päässä Liuksialasta sijaitsevassa Varsamäessä on navetan vintille perustettu hevosajopelimuseo.

Jalmary Meurmanin urakoinnin ansiosta Liuksialan kassaholvista löytyy kotelokaupalla tietoa kartanon vaiheista ja Meurman-suvun esi-isistä. Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahastolta ja Jalmary Finnen säätiöltä saamiini apurahojen turvin minun on ollut mahdollisuus tutkia arkiston aineistoja. Vaikka covid-19 on hankaloittanut tutkimuksen tekemistä, olen pysynyt suunnilleen aikataulussa. Saan näillä näkymin kirjoitettua Meurmanien 200-vuotisen historian Liuksialan kartanossa ennen syksyä.

Sen verran covid-19 on kiusannut tätäkin kirjaprojektia, että ehdin vain muutaman kerran käydä Kansalliskirjastossa lukemassa erillisen Agathon Meurmanin arkiston kirjeitä ennen Kansalliskirjaston sulkemista. Onneksi hänen mittavan toimittajauransa aikana syntyneitä artikkeleita on voinut sentään lukea Kansalliskirjaston digitaalisen sanomalehtiarkiston ansiosta poikkeusajoista huolimatta.

Ehkä perkaan sen Agathon Meurmanin kirjearkiston tulevaisuudessa, kunhan maailma palautuu takaisin normaaliin.

Nelikymppisen Elkan digitalisointumisen historiaa

Jarmo
Luoma-aho
Arkistonjohtaja
Elka

Elka aloitti toimintansa arkistokäyttöön saneeraatuissa tiloissa Mikkelin Kailevankankaalla toukokuun alussa 1981. Sitä oli edeltänyt melko pitkä suunnitteluvaihe, jonka tuloksena perustettiin säätiö vuonna 1979. Säätiön tarkoitus on edelleen sama kuin silloin, elinkeinoelämän keskusarkiston toiminnan ylläpitäminen. Parhaimmillaan Sota-arkistoprojektin vuosina Elkaissa työskenteli yli 40 työntekijää. Kaikkiaan Elkaissa on ollut erimittaisissa työsuhteissa tasan sata eri henkilöä. Vuosien varrella Elka on ollut mukana useissa kehittämishankkeissa. Tässä jutussa keskitytään Elkan digitalisointumisen historiaan.

Elka hankki ensimmäisen PC:n vuonna 1984, ehkä ensimmäisenä arkistona. Tietokonetta käytettiin aluksi arkistoluetteloiden kirjoittamiseen, mikä helpotti paljon arkistoluetteloiden päivittämistä. Seuraava edistysaskel oli *Suomen yritysarkistot I-II* julkaiseminen vuosina 1987–1988. Se toteutettiin tietokantana, jonka alustaksi valittiin DBase-ohjelmisto. Sitä myös

hyödynnettiin erityisaineistojen hallintaan suunnitelluissa sovelluksissa vuosikymmenen taitteessa. Pari vuotta myöhemmin ryhdyttiin arkistoluetteloja tallentamaan Paradox-relaatiotietokannalla. Näihin aikoihin myös kirjastokortisto naputeltiin tietokantaan.

Henkilökohtainen tietokone vakiintui elkalaisten päivittäiseksi työvälineeksi 1990-luvulla. Rakennuksen sisäinen tietoverkko valmistui vuonna 1996. Se kattoi toimistohuoneiden lisäksi myös arkistomakasiinit.

Internet mahdollisti palveluiden tarjoamisen ajasta ja paikasta riippumattomasti. www.elka.fi julkaistiin vuonna 1998. Siinä pääsi selaamaan säilytyksessä olevien aineistojen metatietoja kahdella tavalla. Näin palvelu kuvattiin tuolloin:

”Tässä vaiheessa meillä on tarjolla kaksi hakumahdollisuutta. Näistä toinen on tekstihaku Elkan arkistoluetteloihin ja toisessa käyttäjällä on mahdollisuus selaila Elkan arkistorekisteriä. Arkistoluettelot ovat MS Word 97 muodossa ja mikäli sinulla ei ole kyseistä ohjelmaversiota tarvitset muunto- tai katseluohjelman, jonka saat imuroitua täältä.”

Elkan ensimmäisille kotisivuille pääsee tästä linkistä: <https://web.archive.org/web/19981205072359/http://www.elka.fi/>.

Internet tarjosi alustan kehittää myös yhteisiä palveluja kollegoiden kanssa. Vuosien 1997–2000 aikana valmistui kaksi yksityisarkistojen verkkotietokantaa: arkistonmuodostaja- ja arkistotason metatietoja sisältänyt Yark ja digitoitujen valokuvien Kark.

Kirjastot, arkistot, museot -yhteistyössä Mikkeli oli etukenossa valtakunnan tasoon verrattuna. Elka oli mukana toteuttamassa vuosina 2001–2003 Etelä-Savon aluetietokantaa. Sen kautta oli mahdollista hakea perustietoja muistiorganisaatioiden Etelä-Savoa koskevista aineistoista. Museoyhteistyötä jatkettiin Varkauden museon kanssa. Vuonna 2017 esiteltiin avoimen datan periaatteella toteutettu Laivadata-verkkopalvelu. Siinä on tutkittavissa yli 800 Ahlströmin Varkauden telakalla valmistetun laivan digitoituja valokuvia ja piirustuksia metatietoineen. Projektin tuloksena Elkaissa ja Varkauden museossa olevat telakan aineistot saatiin yhdistettyä yhteen hakujärjestelmään.

Systemaattinen digitointi alkoi Elkaissa vuonna 2000. Seuraavana vuonna julkaistiin Internetissä Seurakuntien palovakuutusyhtiön arkistosta digitoituja kirkkojen valokuvia. Julkistaminen huomioitiin myös mediassa.

Merkittävä tekninen harppaus tapahtui vuonna 2002. Erilliset arkistotietokannat yhdistettiin yhdeksi

selainpohjaiseksi tietokannaksi, joka kastettiin Elmaks. Elma sai rinnalleen Elkad-tietokannan. Se syntyi äänitallenteiden ja liikkuvan kuvan tallenteiden digitoinnin kehittämishankkeen tuloksena vuosina 2004–2006. Viimeksi mainittuna vuonna julkaistiin yhdessä Yleisradion, Mikkelin ammattikorkeakoulun ja Elkan kanssa Musa-tietokanta. Se on tietokanta Ylen Teosto-raporteista. Tietokanta on jatkoa Elksa-oleville paperimuotoisille Teosto-raporteille.

Elkad-projektissa digitointiin paljon Elksa-olevia analogisia äänitteitä ja liikkuvan kuvan tallenteita. Niiden digitointia Elka jatkoi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla ns. Pikadigi-projektissa. Se oli OKM:n rahoittama yksityisten keskusarkistojen yhteinen projekti, jota hallinnoi Porvarillisen Työn Arkisto.

Capture-projekti loi pohjaa tietokantauudistukselle. Elman tekninen tuki oli käytännössä päättynyt, ja muutoinkin se alkoi olla elinkaarensa lopussa. Elka siirtyi Disec Oy:n Yksä-järjestelmän käyttäjäksi vuonna 2015. Sen uusin versio Yksä 4 otettiin käyttöön vuonna 2020. Elkan arkistojärjestelmiä on kehitetty vaihteittain entisten sovellusten ja niiden versioiden päälle yli 30 vuoden ajan. Niinpä nyky-Yksässa on metatietoja, joita on talletettu 1980-luvulla.

2000-luvulla Elka on ollut mukana useissa valtakunnallisissa ja Mikkelin alueen yhteistyöverkostoissa. Mikkelin kaupungin strategiassa tiedonhallinta on ollut yksi kaupungin kehittämisalustoista. Muistiorganisaatioiden yhteistyö tapahtui aluksi Digitaalimikkeli-sateenvarjon alla. Sen työtä on jatkanut Mikkelin

kaupungin kehitysyritys Miksei Oy, aluksi Memory Park- ja nykyään Memory Campus -nimellä. Aikaisemmin mainittu Elkan Capture-hanke ja tällä hetkellä työn alla oleva Memoriaali-hanke ovat tämän Mikkeli-yhteistyön tuloksia. Memoriaali toteutetaan Sodan ja rauhan keskus Muistin, Elkan, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (Xamk) ja Miksei Oy:n yhteistyönä. Tavoitteena on kehittää ”digitaalisen aineiston vastaanottolaituri”. Hakemusvaiheessa on yhteishanke, jonka tavoitteena on digitoinnin nopeuttaminen ja automatisointi tekoälyn avulla.

Elkan digitalisoitumisen historiassa ei voi olla mainitsematta Jari Lehtosta. Jari on ollut Elkan ICT:n tuki ja turva 40 vuoden ajan. Hän on ollut mukana lähes kaikissa Elkan ICT:hen liittyvissä asioissa.

Ulkopuolisen rahoituksen hankkiminen ja yhteistyö ovat olleet tärkeitä kehittämistyössä. Digitalisoiminen käynnistettiin 1980-luvulla Mikkelin läänin kehittämisrahalla. STK:lta saatiin teknisen osaamisen tukea. Yksityisarkistojen ja muihin yhteisiin hankkeisiin on saatu julkista rahoitusta, muun muassa opetus- ja kulttuuriministeriöltä. Mikkeliissä muistiorganisaatiot ovat 2000-luvulla voineet hyödyntää ESR- ja EAKR-rahoitusta. Mikkelin ammattikorkeakoulun, nykyään Xamkin merkitystä digitaalisen tiedonhallinnan kehittämistyössä ei voi jättää huomioimatta. Tätä osaamista myös Elka on voinut hyödyntää useamman vuoden ajan.

Tällä hetkellä Elka on osa Mikkelin kehitysyritys Miksei Oy:n hallinnoimaa Memory Campus -klusteria. Memory Campus on arkisto- ja

kirjastotoimialan osaamis- ja palvelukeskus. Se pohjautuu Mikkeliin pitkäjänteisesti rakennettuun, valtakunnallisesti ainutlaatuiseen arkistointiin, digitoinnin, aineistojen käytettävyyden ja tiedonhallinnan osaamiseen. Tällä hetkellä on hankesuunnittelussa mielenkiintoisia konsepteja, joissa syntyyvää osaamista ja palveluja Elka voi tulevaisuudessa hyödyntää.

Luottamuksessa Kekkoeseen

Vesa Vares
Poliittisen historian professori
Turun yliopisto

Teini-iässä suurin kirjallinen idolini oli Mika Waltari. Ahmin järjestelmällisesti hänen historialliset tiiliskiviromaaninsa ja löysin niistä oman mentaliteettini (joka on ollut aina hyvin epämuodikas): pessimistinen, varovainen, varoiteleva, joskus jopa kyyninen tapa tarkastella asioita. ”Ei mitään uutta auringon alla”, kaikki toistuu, ihmisten motiivit ovat raadollisia, naiveille idealisteille käy aina huonosti.

Tosin tunsin Waltarin tuotannosta tuolloin vain tiiliskivet ja Palmut; vasta kymmeniä vuosia myöhemmin tutustuin myös aiempaan Waltariin. Pikkuvanhana konservatiivina olisin tuskin samaistunut tähän esi-sinuhelaiseen maailmaan. Appelsiinsiemenen loputonta ihmissuhde- ja tunnevatontaa en olisi jaksanut ollenkaan, vaikka olisin periaatteessa ollut lähestulkoon kohdeyleisön ikäryhmässä.

Suosikeiksi tulivat Mikael Karvajalka ja Mikael Hakim, joissa waltari-mainen ironia ja sarkasmi toimivat parhaimmillaan; Sinuhe oli kaikessa hienoudessaan joskus turhan tosikomainen. Mikaelit antoivat myös

muutama vuosi sitten nautinnollisen mahdollisuuden kuittailuun, kun pidin Helsingissä Waltari-seuralle esitelmän poliittisesta Mika Waltarista: minkähän takia Mikael ei ollut toiminut Helsingissä?

Kun sitten vanhempana, 1990-luvulla, menin nykyisen emeritusprofessorin Timo Soikkasen kanssa ensimmäisiä kertoja Urho Kekkonen arkistoon Orimattilaan, huomasimme, että Waltariakin oli ollut kirjeenvaihdossa presidentin kanssa. Se ei sinänsä ollut yllättävää, sillä arkistossa oli valtavasti kirjeitä yhteiskunnan kaikkien sektorien, myös kulttuurin, urheilun, talouden ja tieteen, edustajilta. Plus tietysti monilta, joilla ainakaan ne kaikki muumit eivät olleet kotona. Oli oma-aloitteisia hallituslistojen laatijoita ja henkilö, joka vakuutti pystyvänsä tuottamaan sateita ja estämään jääkauden ja saavansa tämän kykynsä ja Kekkonen avulla Karjalan takaisin.

Waltarin osalta olimme innoissamme, koska tunsimme hyvin sinuhemme, johannes angeloksemme, ihmiskunnan vihollisemme ja muut klassikot. Ajattelimme, että nyt saamme varmastikin lukea syvällistä analyysiä maailmanpoliittisesta tilanteesta, historiallisesta kehityksestä, ihmisluonteesta ja monesta, monesta muusta asiasta; löydämme inhoirealistisia ja syvän sivistyneitä neuvoja valtakunnan päämiehelle ja pääsemme tarkkailemaan, onko niillä ehkä ollut vaikutustakin. Koska Kekkonenkin oli – silloin kun kärsivällisyys riitti – hyvin älykäs

ja argumentoiva keskustelija, odotimme kulttuurihenkilön haastavan vallanpitäjän ja saavan tiukkoja vastauksia. Kekkonen sypäkkyyydestä kirjeenvaihdossa kun ei kenelläkään ole harhakuvia.

Emme täysin pettyneet. Arkisto avasi kuitenkin myös näkymiä, joita emme olleet odottaneet, ja tämä koski etenkin Waltarin persoona.

Waltarilla ei ollut koskaan ollut mitään poliittista roolia. Hänen romaanejaan voi lukea lähinnä poliittisina allegorioina. Niissä kohteina ovat maailmanhistorian tason tapahtumat sekä ihmisajattelu ja ihmisluonne yleensä. Kirjeenvaihdossaan Kekkonen kanssa hän otti kantaa moniin oman aikansa konkreettisiin kysymyksiin ja tarjosi neuvojaan. Samalla hän tuntui kuitenkin yllättävällä tavalla omaksuvan myös jonkinlaisen oppilaan, suorastaan turvan hakijan roolin.

Poliittiselta ajattelultaan Waltari oli jonkinlainen porvarillinen liberaali, joka oli yhtäkäsi toisaalta hyvin kansainvälinen – yksi 1920-luvun Tulenkantajista – ja toisaalta kansallismielinen. Esimerkiksi hänen käsitirjoituksensa ajan historialliseen monumenttelokuvaan Helmikuun manifesti noudatteli tarkasti svinhufvudilaista perustuslaillista näkemystä ja valkoista vapaussotatulkintaa. Talvi- ja jatkosodan aikana hän kirjoitti taistelua tukevia tekstejä (Antero ei enää palaa julkaistiin jo talvisodan aikana) ja toimi tiedustelutehtävissä kirjoittaen neuvostovakoilusta ja terrorista Baltian maissa.

MIKA WALTARI, 7.3.1963

Herra Tasavallan Presidentti Urho Kekkonen.

Kiitän kunnioittavasti ja sydämellisesti kirjeestä, jonka sain 7.12.62. Eihän sitä olisi tarvittu, mutta tietysti olin hyvin iloinen siitä.

Ajattelin etten enää koskaan suotta häiritse joutavilla ~~asio~~ asioilla, mutta minulla on taas tammikuusta asti ollut syvä huoli maaliskuun iduksen takia. Ei tarkoita tätä ainoaa rakasta kansaamme, vaan muuta maailmaa, johon kaikesta tahdostamme huolimatta kuulomme.

Siksi olisi jollakin tavoin rauhoittavampaa, ellei olisi näitä kaikkia ihan turhia rettelöitä lakkoineen ym. omassa keskuudessamme. Eihän tämä ainoa kansamme nähtävästi pysty kestämään edes suhteellisen pienen onnen ja menestyksen päiviä, vaan vain pettymykset, surun ja puutteen. Toivotaan ettei sen tällä kertaa tarvitse sellaiseen joutua.

Mielessäni on eräs ehdotus, joka tuntunee lapselliselta ja perhe-tyttömykseltä, mutta miksi ei ainakin vilautettaisi pakkolainaa kansantalouden (ja tietysti valtion-) jo tähän mennessä kärsimien vaurioiden paikallamiseksi. Sehän voisi olla vain 1 - 2 %, ja saisivatpahan joskus rahansa takaisin, vaikkapa nyt itkisivät verta pelkäästä ajatuksesta. Silloin olisi jopa pieni chance että tämä nykymarkkinakin voisi säilyä edes 90-prosenttisena. Talletukset, valtion-obligaatiot ja tietysti maatalouskiinteistöt johonkin tiettyyn hehtaarirajaan asti jäisivät pois.

Voisi olla pienen pieni mahdollisuus että pelkkä ajatuksen vilauttaminen voisi hivenen auttaa paksukalloisimpiakin päämoin hallitsijoita.

Anteeksi että taas häiritsein, mutta

syvästi kunnioittaen

Teidän

Mika Waltari

mies ja maalaisliittolainen. He olivat silti tuttuja jo varhaisemmalta iältä, molemmat olivat avustaneet Suomen Kuvalehteä samoihin aikoihin ja tulleet siinä tekemisiin toistensa kanssa. Kontaktia syntyi myöhemmin muutenkin, esimerkiksi kun Waltari sai Kekkoselta apua vero-asioidensa järjestelyssä 1950-luvun alussa.

Kirjeenvaihto ajoittui pääosin 1960-luvulle. Sen yhteydessä Waltari ei juurikaan yrittänyt torua, patistella tai opettaa Kekosta tai ihmetellyt, millaiseksi suomalainen politiikka oli oikein mennyt – kuten ehkä voisi kulttuurielämän edustajalta olettaa. Enemminkin hän ilmaisi pelkoa uutta maailmansotaa kohtaan ja haki jonkinlaista valtionpäämiehen isällistä turvaa ja vakuutusta, että asiat ovat järjestettävissä. Tätä tuntuu välillä erikoiselta lukea, kun mielessä ovat Sinuhen, Johanneksen, Turmsin, Mikaelin ja monen muun elämän kolhiman inhorealisten vaiheet ja niissä toistuva konservatiivinen johtopäätös, ettei ole mitään uutta auringon alla ja että vallanpitäjät ovat aina raadollisia, tai viimeistään tulevat sellaisiksi päästyään huipulle. Idealistisen Ekhnatonin hahmo on ehkä ylevä, mutta se tuotti katastrofin.

Elokuussa 1962 Waltari kirjoitti Kekkoselle analyysin, jossa suhtautuminen kirjeen saajaan oli lähes palvova: ”Tämän kirjoitan vain sen tähden että, ellei Teitä olisi, ei myöskään Suomea olisi. --- Te olette yksi niistä miehiä, jotka tulevat ratkaisuun Euroopan kohtalon lapsillemme ja ehkä lastenlapsillemme, sillä Teitä uskotaan, kun ja jos kerran tosissanne sanotte oman mielihiteenne. --- Te olette yksi niistä harvoista miehistä Euroopassa, joi-

Mika Waltarin kirje Urho Kekkoselle. Kuva: UKK-arkisto.

Viimeksi mainitun vaiheen vuoksi hänen tuotantonsa oli kielletty esimerkiksi Neuvosto-Virossa – Palmut ja myöten.

On toki vaikeaa todistaa, missä määrin Waltari edellä mainituissa sodanaikaisissa teksteissään tai Helmikuun manifestin käsikirjoituksessa toteutti ulkoisia toimeksiantoja ja missä määrin kirjoitti nimenomaan oman aatteen palosta. Silti ehkä voi sanoa, että Waltari oli jollakin tavalla ”pehmenyt vasem-

malle” vanhetessaan ja etääntynyt oikeistolaisista painotuksista.

Etenkään kirjeenvaihdossa Kekkonen kanssa ei näyttäydä minkäänlainen poliittinen oikeistomies, saati antikommunisti tai ryssänvihaaja. Waltari ja Kekkonen eivät välttämättä olleet kaikkein luonnollisimmat sielunveljet, vaikka kuuluivatkin suunnilleen samaan sukupolveen. Waltari oli taustaltaan hyvin helsinkiläinen ja liberaali, Kekkonen puolestaan kainuulainen maakuntien

den ajatusten vallassa on päättää --- saavatko pienet tytöt ja pojat elää rauhassa ja olla tyytymättömiä ja suloisesti kiusata vanhempiaan. En olisi tahtonut kirjoittaa tätä, mutta minun oli pakko, ja Teidän älyänne ja kokemustanne kunnioitan niin paljon, että melkein uskon teidän ymmärtävän miksi.”

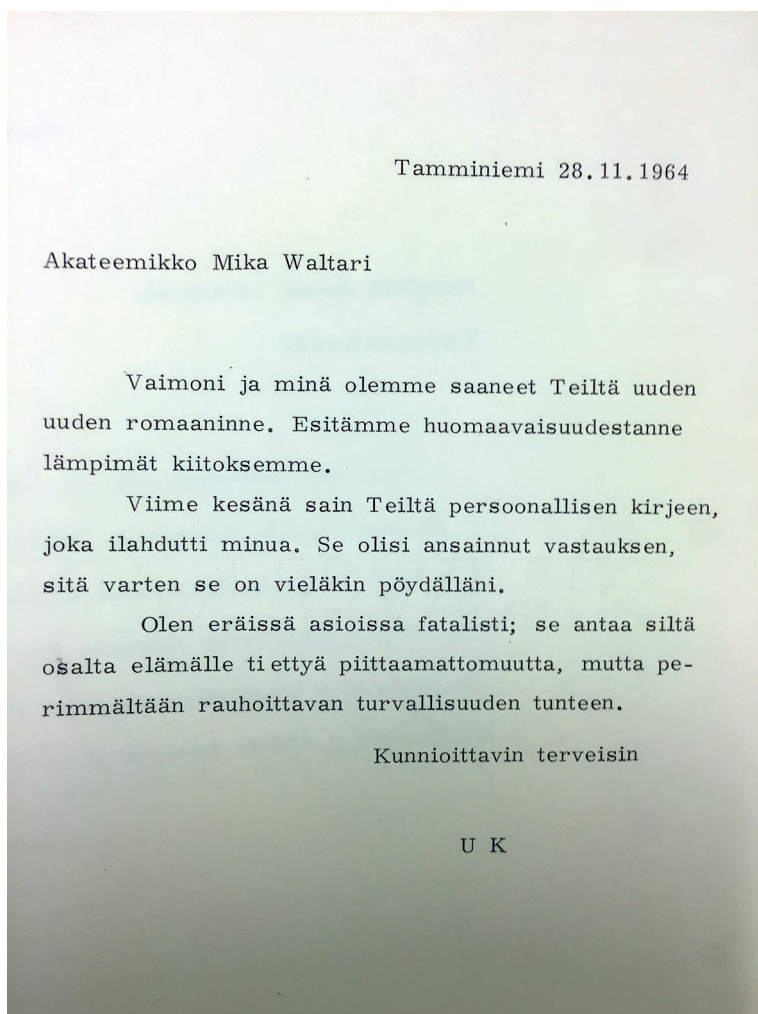
Tämä hyvin kunnioittava asenne ei ollut impulsiivinen hetken tulos. Esimerkiksi noottikriisin ja Novosibirskin jälkeen Waltari oli lähettänyt Kekkoselle lyhyen, käsinkirjoitetun kirjeen, ”syvästi kunnioittaen, ja kiittäen koko kansan puolesta, että olette olemassa, juuri tänä aikana ja tässä pienessä maassa”.

Kekkosen vastaukset Waltarin kirjeisiin ovat lyhyitä ja toteavia – ne ovat fanituksen kohteen tyynteleviä sanoja. Kekkonen oli rauhoittelija, kiitti kirjoista ja pahoiteli, että ei ollut ehtinyt kirjoittaa pidempiä vastauksia. Eräs lause oli luultavasti ajateltu filosofiseksi ohjeeksi: ”Olen eräissä asioissa fatalisti; se antaa siltä osalta elämälle tiettyä piittaamattomuutta, mutta perimmältään rauhoittavan turvallisuuden tunteen.” Saatuaan Waltarilta Johannes Angeloksen Kekkosen liitti kirjeeseensä joulukuussa 1962 ajankohtaisen poliittisen kommentinkin: ”Vaikutus oli jälleen voimakas. Kun Ranskan matkan aikana sietämättömän jännityksen valtaamana seurasin Kuuban selkkauksen kehitystä, palasi Johannes Angelos monesti mieleeni.”

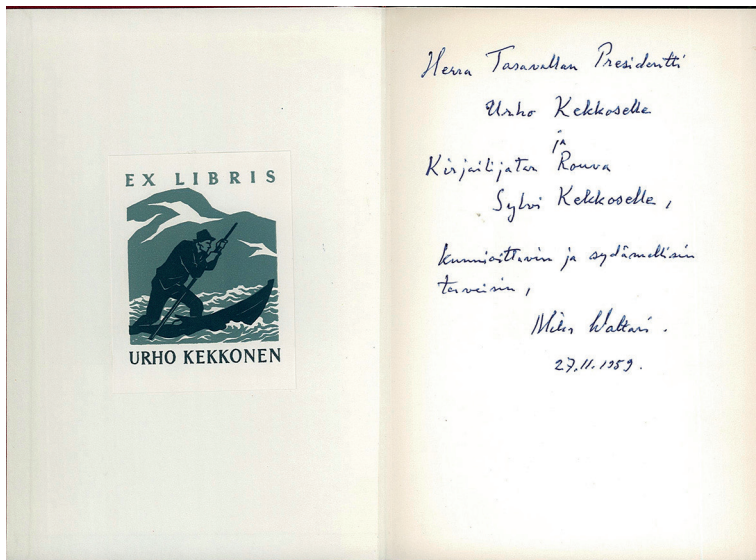
Waltari kantoi huolta koko maailmasta; suomalaisen sisäpolitiikan nimiä ja tapauksia hän mainitsi harvoin. Lokakuussa 1968 hän oli taas huolissaan katsottuaan television iltauutisia, joissa oli mainittu puh-

distuksista Kiinan kommunistisessa puolueessa. Kirje liittyi myös Kekkosen ja Neuvostoliiton pääministerin Aleksei Kosyginin tapaamiseen Tshekkoslovakian miehityskriisin jälkimainingeissa, sillä Waltari ryhtyi tunnelmoimaan, miten Aleksanteri I ja Bernadotte olivat tavanneet samoilla vesillä ja järjestelleet Euroopan asioita. Varsin kiinnostavana voi pitää, että Waltari ei asettanut kommunistisen totalitarismin hallit-

sijoita kaikkein suurimpaan vastuuseen maailmantilanteesta, vaan hän oli närkästynein Yhdysvaltoja ja sen presidenttiä Lyndon B. Johnsonia kohtaan. Tästä hän kirjoitti: ”Muita toivoin tapani mukaan että mies kasvaa tehtävänsä mukana. Niin ei käynyt. En puhu poikien verestä ja Amerikan äitien kyyneleistä, napalmin polttamat lapset Vietnamissa

Urho Kekkosen kirje Mika Waltarille. Kuva: UKK-arkisto.

Mika Waltarin omistuskirjoitus Urho Kekkoselle teokseen "Valtakunnan salaisuus". Kekkonen Ex Libris on Markku Tantun vuonna 1961 suunnittelema. Kuva: Urho Kekkonen kirjasto / UKK-arkisto.

puhuvat parhaiten hra Johnsonin jäljistä maailmanhistoriassa. Pelkään vain, pelkään tosiaan ettei hänen jälkeensä tule vielä pahempaa."

Waltarin huoli oli maailmantuskaa tulevien polvien puolesta. "En minä itseni puolesta pelkää. Oma tunnuslauseeni on ollut jo aikoja sitten: 'Älä pelkää, lapseni, ei elämä ole sen arvoinen.' Mutta myös Teillä on lapsenlapsia eikä heitä voi ajatella samoin kuin itseään. Heille soisi oikeuden aikanaan päättää itse tahotoivatko kuolla turhan tähden, jotta kaikki jatkuisi niin kuin ennen."

Muutama viikko myöhemmin Waltari soi Johnsonille sentään jonkinlaisen hyvien tarkoitusten alibin. Johnsonkin oli varmaan toiminut omantuntonsa mukaan, "aavistamatta miten aika ja nuoriso koko maailmassa rientävät hänen edelleen".

Waltarin Amerikan-vastaisuus, joka oli aina ollut tyyppillistä hänen sukupolvensa oikeistolaisille kulttuurihenkilöille, tuskin harmitti Kekosta. Tämäkään ei arvostanut Yhdysvaltoja, vaan hänen päiväkirjassaan on runsaasti luonnehdintoja Yhdysvaltain politiikasta, johtajista ja paikallisista suurlähettiläistä. Ne ovat lähes poikkeuksetta kielteisiä, paitsi presidentti Kennedystä. Tosin hänen merkintänsä Johnsonista eivät olleet loppuvaiheessa yhtä kriittisiä kuin Waltarin. Nähtävästi Kekkonen kuitenkin näki Johnsonissa pyrkimystä liennytykseen Kekkonen näkökulmasta tärkeimmässä asiassa eli suhteissa Neuvostoliittoon. Presidentin asemassa humaninen hätä Vietnamin uhrien puolesta oli pienempi asia.

Edellä mainitussa kirjeessään Waltari kävi läpi myös muita maailmanpolitiikan kriisejä. Hän moitiskeli de

Gaullea, jonka takia hän ei ollut käynyt vuosiin Ranskassa: tämä kun oli tehnyt "nuoruudessaani vapaimpana maana Euroopassa, ihailemastani Ranskasta poliisivaltion". Waltari oli muutenkin pessimisti Euroopan suhteen. Siitä ei ollut enää voimatekijäksi verrattuna Neuvostoliittoon, Yhdysvaltoihin ja Kiinaan. Hän mainitsi aluksi kirjeessään maiden olevan "tämänhetkisessä voimajärjestyksessä", mutta on sitten yliviennut sanan "voima" ja korvannut sen sanalla "väkivalta".

Waltarin humanisen hädän keskellä kirjeissä esiintyy ihmeteltävän suuri sietokyky nimenomaan totalitaristisia järjestelmiä kohtaan. Hän korosti, että kommunistisen Kiinan oli päästävä YK:n jäseneksi ja turvallisuusneuvostoon Kiinan paikkaa tuolloin pitäneen Taiwanin tilalle, ja kun Neuvostoliitto miehitti Tšhekkoslovakian elokuussa 1968, hän suorastaan kannatti Kekkoselle toimenpidettä ja kieltäytyi asian tarkastelusta moraaliselta pohjalta: "Tšhekkoslovakian miehitys ei ollut minulle mikään yllätys, paremmin tervehdin sitä rauhan turvana, etenkin kun yksimielinen kansa näytti ainoan oikean tien: Ei verta, hirttämisiä ja Quisling-hallituksia enää. – Siksi hymyilin hiljaa täällä maalla, kun Helsingissäkin räjähtiin typerin mielenosoituksin, enkä pannut nimeäni ainoankaan julkilausumaan, ei niin, että täällä minulta olisi kukaan enää pyytänytään, olen kylliksi selvästi ilmaissut tällaisille että julkilausumain allekirjoittaminen (ja laatiminen) on itsetehostusta ja turhamaisuutta." Waltari mainitsi viskanneensa kansainvälisen kirjailijaliiton adressin paperikoriin ja vakuutti Kekkoselle, että Tšhekkoslovakia kykeni itse parhaiten

hoitamaan asiansa, ”niin perinteinen valtio kansoineen se on”.

Mitä ilmeisimmin Waltari samaisti täysin Tšhekkoslovakian tilanteen Suomen vuosisadan alun perustuslailliseen vastarintaan. Strategia oli sama: sankarillinen kansa vastustaa vääryyttä turvautuen lakiin, ja lopulta oikeus voittaa. Tšhekkoslovakialaisten ajankohtaista pettymystä ja kokemaa sortoa hän ei ryhtynyt pohtimaan. Nähtävästi Waltarin huoli maailmanrauhasta oli niin syvä, että se saneli tämän kannan. Silti voi tuntua erikoiselta, että hän oli valmis ottamaan totalitarististen valtojen kannat pysyvinä tosiasioina, joihin oli sopeuduttava ilman moraalista pohdintaa.

Muutoin Waltari esitteli Kekkoselle yleisfilosofia näkemyksiä siitä, mikä oli, kuten hän luonnehti, ”kirjailijamainen reaali poliittinen kantani”: Gordionin solmuja ei voinut avata väkivallalla, Punaisen Ristin lippu oli ainoa lippu, jota kannatti seurata, ja verenluovutus ainoa kannatettava asia vuodattaa verta. Jälleen seurasi ylistys kirjeen vastaanottajalle: ”Tehdessämme, ei, tehdessänne parhaan järjen mukaisia päätöksiä, olette, rakas ystäväni, ehkä paras ystäväni Suomessa, välikappale, joka palvelee kansansa ja koko ihmiskunnan tulevaisuutta. Sillä olemme saapumassa aikaan, jolloin ihminen palvellessaan koko ihmiskunta, palvelee parhaiten myös omaa kansaansa.”

Tämä yleishumaaninen ja vanhoista, kansallismielisistä tunnuksista vieraantunut suuntaus jatkui Waltarissa myöhemminkin. Lokakuussa 1970 hän julkaisi Suomen Kuva-lehdessä runon, jossa korostettiin koko maailman merkitystä, ”pois

kansallistunteet, dogmit ja muu typerä painolasti”. Runon hahmo jopa totesi, kuinka oli, vastustettuaan koko ikänsä väkivaltaa, kypsyntä siihen, että sen käyttäminen olisi mahdollista, mikäli se oli ainoa keino muuttaa asioita. ”Siis: eikö ole parempi kerta heitolla pestä puhtaaksi koko maailma jotta kerran ihmiskunnan pienet lapset saisivat nauraa ja hymyillä ilman pelkoa, nälkää, tauteja ja auktoriteetteja.” Runon lopussa oli vielä toteamus, kuinka kokonaisen sukupolven, nuorien ihmisten kaikkialla maailmassa, ääntä ei voinut vaintaa.

Tuntui kuin Waltari olisi kokenut vanhan miehen nostalgiaa omaa nuoruuttaan kohtaan ja palannut sen tunnuksiin. Kaptah sen sijaan olisi tuskin uskonut tällaiseen. Kekkonen kuitenkin kiitteli kirjeessään ilmaisua ja mainitsi olleensa monesti saman ongelman äärellä. ”Olen pessimisti maailman tulevaisuuden suhteen, koska näen, että väkivalta on usein ainoa mahdollisuus ja tiedän, että väkivalta lisää väkivaltaa, jota en hyväksy. Ainoa toiveeni on: ’Nuoret ihmiset kaikissa, kaikissa maissa.’ --- Kiitos, että kirjoititte. Kirjoittakaa vielä usein, väsymättä.”

Urho Kekkonen arkistosta avautuva Mika Waltari ei näin ollen ollut läheskään pelkästään se pessimistinen ja ironinen ihmisluonnon ja elämän kommentoija, joka hänen historiallisista romaaneistaan välittyy. Tavallaan hän heijasteli yhtä kulttuuri-ihmisten ja intellektuellien yliaikaista piirrettä: niin paljon kuin nämä piirit aina korostavatkin riippumattomuuttaan ja kriittisyyttään, niillä on yllättävän usein viehtymys hakeutua lähelle suurta valtaa ja hakea siitä turvaa. Tavan-

omainen demokratia ja arki ovat ikävyyttäviä, mutta suuren vallan haltija vetoaa idealistisiin vaistoihin, joissa kulttuuri-ihminen ja intellektuelli näkee, haluaa nähdä tai luulee näkevänsä mahdollisuuden visioiden toteuttamiseen – mahdollisuuden päästä ohi jarruttavan ja puuduttavan arjen ja resurssipulan, jotka estävät noita visioita ja unelmia toteutumasta. Siksi diktaattorit ja totalitaristiset järjestelmät saavat joskus suoranaisia palvoja niistä, joiden älyllisen kapasiteetin tai kulttuuriarvojen tunnon luulisi tekevän sellaisen mahdottomaksi.

Waltarin sanat vuonna 1973 voivat kuulostaa jopa palvonnilta: ”Muistakaa aina, että niin valtava osa Suomen todellisesta kansasta kunnioittaa ja rakastaa teitä kuin isää – tai kuningasta. --- Sen tähden: älkää koskaan ajatelko että olisitte yksin. Tämän kansan toivo ja kaipaust seuraavat teitä, sen todellisen kansan, joka poljettunakin uskoo tulevaisuuteen.” Tuskin hän silti näki Kekkosessa valistunutta diktaattoria. Hehän olivat kaiken lisäksi saman sukupolven ja kokemusmaailman edustajia ja tunsivat toistensa heikkoudetkin. Kirjeitä lukiessa oli silti pakko ihmetellä, oliko tässä todella se Sinuhun kirjoittaja, jolla ei historiallisissa romaaneissaan ollut mitään sarhakuja mistään, ei myöskään suurmiehistä.

Vesa Vares on käsitellyt laajemmin Mika Waltarin poliittisia mielipiteitä Waltari-Seuran vuosikirjassa (2018) artikkelissaan "Paljonkin uutta aurin gon alla – Mika Waltari ja politiikka".

Kilometrin digitointi on iso valmistelu-urakka

Emmi Varjola
Suunnittelija,
asiakirjahallinto,
Tampereen
kaupunki

Tampereen kaupungin digitointiprojektista on saatu kokemusta mitataavaltaan laajasta ja monenlaisia aineistoja käsittävistä digitointityöistä. Digitoituja aineistoja tullaan käyttämään PDF-muotoisina käyttökappaleina, joiden muodostaminen analogisesta aineistosta on vaatinut pohdintaa monelta suunnalta.

Keskeiset aineistot sähköiseksi

Tampereen kaupunki digitoi hyllymetreissä mitattuna kilometrin verran analogista aineistoa vuosina 2019–2022. Arkistojen digitointi-projektista vastaa asiakirjahallinto. Itse skannaus- ja kuvaustyön suorittaa kilpailutuksen voittanut yritys. Projekti toimii sateenvarjoprojektina yksittäisille toteutusprojekteille kaupungin eri yksiköissä, jotka vastaavat oman aineistonsa valmistelusta digitointiprosessiin.

Digitoinnilla pyritään saattamaan kaupungin keskeiset, paperilla olevat asiakirja-aineistot sähköiseen muotoon ja hyödynnettäviksi sähköisissä palveluissa. Myöhemmin

tietoja voidaan jalostaa ja rikastaa. Samalla voidaan edistää ja laajentaa asiakirjallisen kulttuuriperinnön käyttöä ja suojata alkuperäisaineistoja. Erityyppisten paperiaineistojen saattaminen sujuvasti käytettäviksi digitaalisessa maailmassa vaatii pohdintaa ja järjestämistyötä. Tarve järjestämiseen ei viittaa siihen, että aineisto olisi järjestämätöntä tai epäjärjestyksessä. Analogisen aineiston valmis rakenne ei vain välttämättä sovellu suoraan aineiston käyttämiseen sähköisesti tai sen kulkuun digitointiprosessin läpi. Digitaalisessa muodossa olevan tiedon rakennetta ei aina kannata muodostaa analogisen aineiston ehdoilla. Näin voidaan lisätä aineiston käytettävyyttä.

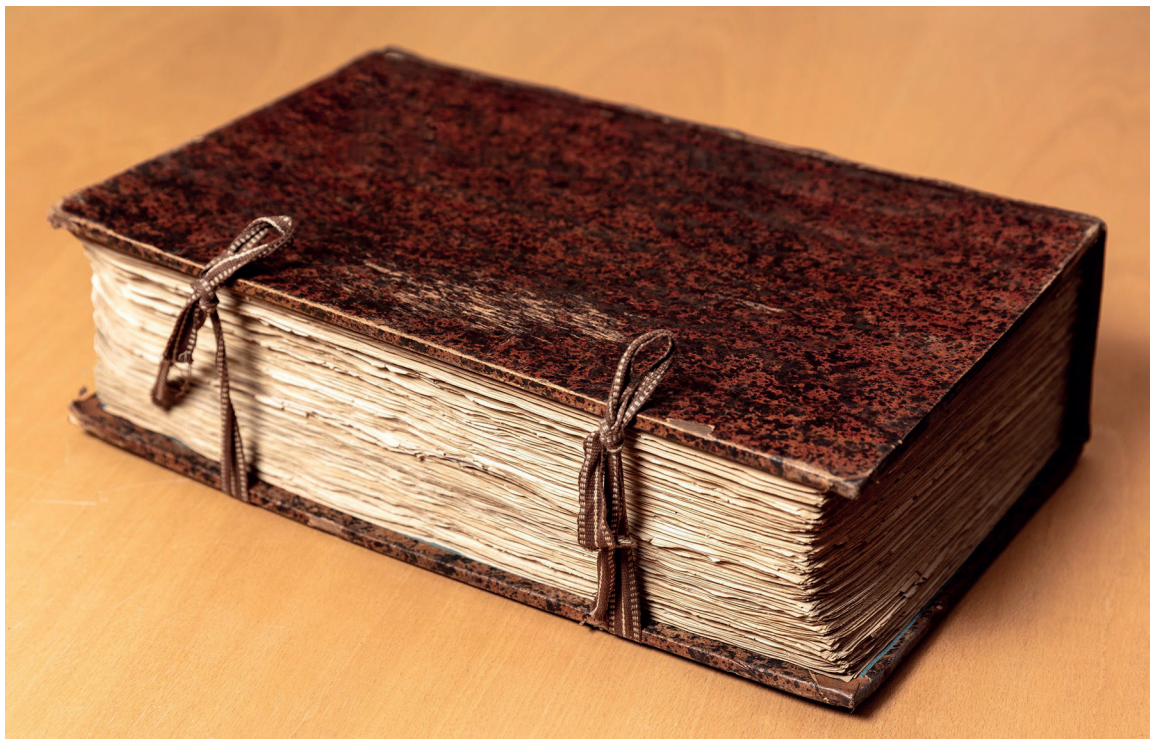
Projektin lähestyessä toisen tuotantovuotensa puoliväliä voi todeta, että käytännössä kaikki digitoimamme aineistot on täytynyt jollain tavalla valmistella ennen varsinaista skannaus- tai kuvaustyötä. Pysyvään säilytykseen menevien tallekappale-tiedostojen lisäksi aineistoista luodaan samanaikaisesti Tampereen kaupungin toimintaympäristössä tarvittavat, PDF-muotoiset käyttökappaleet, joiden olisi toimittava tietopalvelun ja tutkijoiden käytössä mahdollisimman hyvin. Tallekappaleet koostuvat yksittäisistä sivuista tai aukeamista. Käyttökappaleet taas muodostavat laajempia, helpommin luettavia ja selailtavia kokonaisuuksia, joiden muodostamisessa on pyritty loogisiin kokonaisuuksiin käytännön asettamissa

rajoissa. Valmistelutyötä on vaatinut erityisesti käyttökappaleiden suunnittelu ja niiden jaottelun merkitseminen analogiseen aineistoon.

Käyttökappaleiden valmistelu

Jotta työ voidaan suorittaa tehokkaasti ja laadukkaasti, aineiston säilytys ja käyttö sen tulevassa digitaalisessa muodossa on suunniteltava. Tämän pohjalta aineisto on valmisteltava käytännön digitointityövaihetta varten. Osa aineiston valmistelua on ohjeistuksen laatiminen skannaus- tai kuvaustyön käytännössä suorittaville tekijöille. Ohjeistusta tarvitaan esimerkiksi digitoijan tekemiin valmistelutoimenpiteisiin ja metatietojen muodostamiseen.

Käyttökappaleiden muodostamisesta ja rakennetta suunniteltaessa on tärkeää pohtia, missä ja miten aineistoa tullaan sähköisesti käyttämään. Millaisessa järjestelmässä aineisto on luettavissa? Mahdollistaako järjestelmä esimerkiksi yksittäisiä sivuja tai aukeamia vastaavien tiedostojen sujuvan selaamisen, vai onko käytännöllisempää muodostaa laajempia PDF-koosteja lukemista ja selailua helpottamaan? Kuinka aineistolle ominaisia tietoja haetaan? Sähköinen käyttötapo voi erota analogisesta. Mahdollistaako esimerkiksi tekstintunnistus aineistolle uudenlaisia, sujuvampia käyttötapoja? Myös tiedostojen järjestäminen on syytä ottaa huomioon. Kansien

Pöytäkirjasidos. Kuva: Ilari Pousi.

ja koteloiden luoman jaottelun kadotessa, sähköisessä ympäristössä aineiston hallintaa ja selaamista helpottavat rakenteet voivat olla tarpeen.

Jaottelu loogisiin, helppokäyttöisiin osiin suunnitellaan aineiston lähtökohdista käsin. Esimerkiksi pöytäkirjasidos jakaantuu usein luontevasti yksittäisten kokousten pöytäkirjoihin. Kokous laajoine liitteineen voi kuitenkin olla satojenkin sivujen mittainen, jolloin siitä luotu käyttökappale ei suuren kokonsa vuoksi olisi käytettävä. Muodostuvien tiedostojen koko on otettava huomioon, sillä valtavan kokaisen tiedoston käsittely, siirtäminen järjestelmästä toiseen sekä selaaminen ja käyttö on haastavaa. Tästä näkökulmasta loogisia kokonaisuuksia voidaan joutua pilkkomaan hieman hankalampiin osakokonaisuuksiin.

Projektissa digitoitavien asiakirjojen sisältöön liittyvät metatiedot kiinnittyvät käyttökappaleisiin. On pohdittava mitä metatietoja tarvitaan aineiston jakaantuessa sidoksista ja kotelosta eri tavalla koostettuihin tiedostoihin. Mitä aivan uusia metatietoja on liitettävä, ja toisaalta mitä analogiseen olomuotoon liittyviä metatietoja ei enää sähköisessä ympäristössä tarvita? Onko välttämättömien metatietojen lisäksi sellaisia, jotka voidaan helposti liittää aineistoon tässä vaiheessa ja joita voidaan tarvita tulevaisuudessa? Onko toisaalta sellaisia metatietoja, joita aineistoon ei enää myöhemmin voida liittää? Tällaisia voivat esimerkiksi olla analogista ilmentymää kuvaavat tiedot.

Osa hyvää valmistelua on etukäteen varmistaa myös aineiston tarkastamisvaiheen sujuvuus. Digitoitun aineiston muodon lisäksi rakenne,

jossa tiedostot otetaan vastaan, on tärkeää suunnitella. Laadun tarkastaminen osana digitointiprosessia on sujuvaa aineiston ollessa sellaisessa rakenteessa, jossa sitä on helppoa selata, hakea ja verrata alkuperäiseen aineistoon. Silloin kun aineisto puretaan sidoksistaan digitointia varten, on erityisen tärkeää suunnitella luettelointi ja digitoidun aineiston rakenne huolella. Tällöin tarkastamisvaiheessa voidaan todeta digitoidun aineiston vastaavan analogista purkamisen jälkeenkin.

Esimerkkeinä toisen asteen ammatilliset tutkintotodistukset ja kaupunginvaltuuston pöytäkirjasidokset

Projektissa digitoidaan toisen asteen ammatillisia tutkintotodistuksia pääasiassa vuosilta 1996–2018. Tutkintotodistuksia on useasta

kaupungin oppilaitoksesta ja niiden toimipisteestä. Aineiston järjestämisen tapa ja huolellisuus vaihtelee tämän vuoksi kokonaisuuden sisällä.

Aineisto on pääasiassa jaoteltu opiskelijaryhmittäin. Todistuksista muodostetaan sähköiset käyttökapaleet samalla mallilla, mikä nopeuttaa valmistelutyötä. Aineisto on kuitenkin käytävä läpi tarkistaen ja tarvittaessa jaotellen kokonaisuudet sekä merkiten ne tiedostoja vastaaviin nippuihin vaippalehdillä. Vaippalehteen merkitään kunkin tiedoston nimike ja laatimisaika, sillä skannaustyön yhteydessä näiden tietojen poimiminen tai selvittäminen olisi usein liian hidasta ja työlästä. Aina aineistoa ei ole järjestetty valmiiksi, jolloin kokonaisuuksien luominen, tarvittavien metatietojen selvittä-

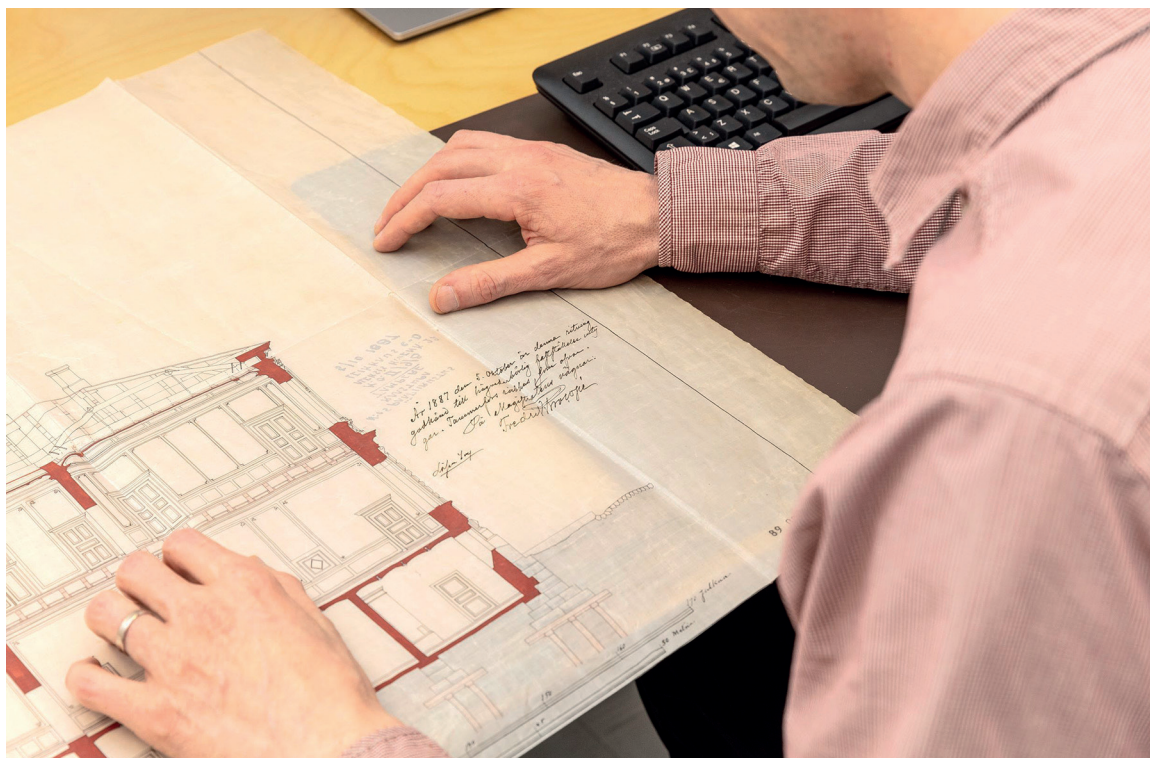
minen ja ylimääräisten asiakirjojen seulominen vie aikaa.

Silloin, kun todistukset on järjestetty yhtä tai muutamaa opiskelijaryhmää suurempiin kokonaisuuksiin, on kokonaisuuksia jouduttu jakamaan pienempiin yksiköihin. Esimerkiksi kaikki tiettyinä vuonna myönnetty aakkostetut tutkintotodistukset, jotka muodostavat hyllymetrienkin mittaisen kokonaisuuden, on jaoteltava helpommin käytettäviksi tiedostoiksi.

Tutkintotodistusten käyttö tietopalvelussa on periaatteessa yksinkertaista: aina haetaan yksittäisen henkilön todistusasiakirjoja. Digitoidussa, tekstitunnistetuksa aineistossa henkilön nimi ja henkilötunnus toimivat haun välineinä ja johdattavat helposti mahdollisesti

eri kohdissa aineistokokonaisuutta sijaitseviin asiakirjoihin. Joskus aineistoa on silti tarpeen myös selata. Tällöin haku kohdistuu oppilaitokseen, valmistumisaikaan eli asiakirjan laatimisaikaan ja tutkintoon sekä sen suuntautumisvaihtoehtoon.

Tutkintotodistuksiin verrattuna pöytäkirjasidosten valmistelussa on ollut enemmän rakenteeseen liittyvää pohdintaa. Kaupunginvaltuuston pöytäkirjasidokset vuosilta 1920–2019 digitoidaan sidoksista purettuina yksittäisinä sivuina. Yhtä kokousta vastaavien, loogisimpien käyttökapaleetiedostojen muodostaminen ei ole ollut mahdollista koko aineiston osalta. Yksittäisen kokouksen pöytäkirjateksti ja kokouksen liitteet on monesti jouduttu laajuuden vuoksi erottamaan omiksi tiedostoikseen, ja näitä on myös

Pääpiirustuksen tarkastaminen. Kuva: Ilari Pousi.

jouduttu katkaisemaan vielä pienempiin osiin. Tällöin nimikkeiden logiikan luominen sellaiseksi, että ne kertoisivat lyhyesti ja selvästi onko kyseessä kokonainen kokous liitteineen, kokous ilman liitteitään, liitteet, vaiko jokin pienempi osa jostain näistä, on vaatinut pohdintaa. Kun käyttäjä löytää tiedoston haun tuloksena, olisi nimikkeen toimittava myös ilman hakemistorakenteen luomaa kontekstia. Erityisesti silloin, kun aineisto on alun perin sidottu epäjärjestykseen, on haastavaa ja joskus jopa mahdotonta katkaista kokonaisuuksia loogisella tavalla. Laajempaa sivujen uudelleen järjestelyä purkamis- ja digitointityön yhteydessä ei olla katsottu mahdolliseksi ohjeistaa ja toteuttaa. Aineistoon tehty tekstintunnistus kuitenkin nopeuttaa ja tehostaa tiedonhakua merkittävästi.

Projektin opit

Aineiston saattaminen digitaalisiksi käyttökappaleiksi on vaatinut tasapainottelua. Mahdollisimman loogisten, selkeiden ja helposti käytettävien sähköisten aineistojen kokonaisuus on tavoite, joka ei kuitenkaan toteudu, jos osa aineistosta ei istukaan mietittyyn rakenteeseen. Valmistelu voi jumittua pohdintoihin, mutta projektin laaja mitta-kaava ja aikataulu asettavat raamit työtahdille. Silloin on hyväksyttävä, että aineistoja ei saa valmistelulla aina virheettömästi taipumaan tätä varten kehitettyyn rakenteeseen, varsinkin jos aineisto ei alun perinkään aina vastaa sille määriteltyä rakennetta.

Keskustelut tietopalveluasiantuntijoiden kanssa ovat olleet tarpeen aineistojen tämänhetkisten käyt-

tötapojen ja -tarpeiden selvittämiseksi. Aivan uudenlaisten käyttötapojen oivaltaminen vaatii luovaa ajattelua yhdessä. On haastavaa koittaa irrottautua aineiston nykyisestä olomuodosta ja kuvitella sille paras mahdollinen sähköinen olemus ja käyttötapa ilman paperin ja kansien rajoitteita ja toisaalta niiden tarjoamaa valmista, silmin havaittavaa aineiston jaottelua. Parhaan tuloksen saavuttamisen tiellä voi kuitenkin olla esteitä, joiden kanssa tasapainottellen on pyrittävä mahdollisimman hyvään lopputulokseen. Paras mahdollinen sähköinen käyttö ei välttämättä myöskään toteudu juuri tämän hetken laitteistoilla ja ohjelmistoilla. Sitä kohti voi kuitenkin suunnitella edettävän tekniikan kehittyessä. Loogisten kokonaisuuksien jakaminen useisiin tiedostoihin niiden suuren koon vuoksi ei ole ihanteellista käytön kannalta. Koneiden tehokkuuden kasvaessa käyttökappale tiedostot voitaneen joskus yhdistää jälleen helppokäyttöisemmiksi kokonaisuuksiksi, joista tiedon etsiminen ja selailu on nopeaa ja vaivatonta. Voisiko tulevaisuudessa digitaalisen pöytäkirjasidoksen selailu olla jopa jollain tavalla jälleen yhtä kouriintuntuva ja intuitiivista kuin paperisen kirjan?

Haasteena valmistelutyössä on, että koko prosessia ei suunnitellusta huolimatta voi aloittaessaan nähdä selkeästi aivan loppuun asti. Muodostettujen käyttökappaleiden todellinen testi on vasta silloin, kun aineisto on kaupungin sähköisessä arkistossa todellisessa käytössä tietopalvelutyön ruuhkassa ja tutkijoiden omilla näytöillä.

Faktoja Arkistojen digitointi -projektista

- Kattavuus Tampereen kaupunkioorganisaatio
- Tuotantovaihe 2020–2022
- Digitointi toteutetaan Kansallisarkiston digitointiohjeiden mukaisesti
- Digitoinnin suorittaa Grano Oy
- Tavoite digitoida 1000 hyllymetriä
- Erityyppisiä aineistoja, mm. pöytäkirjasidokset, kortistot, aktit, kartat ja piirustukset

Sähköisen asiakirjahallinnan kolmas tie

Pekka Henttonen
Dosentti,
Tampereen
yliopisto

Suomessakin pariin otteeseen vieraillut James Lappin on julkaissut kolgoineen mielenkiintoisen artikkelin sähköisestä asiakirjahallinnasta. Se avaa uusia näkökulmia tiedonhallintaan.

Sähköisten asiakirjajärjestelmien sukupuussa on kaksi juurta. Luciana Durantin ryhmän 1990-luvulla kehittämässä mallissa asiakirjat otetaan muista tietojärjestelmistä talteen erilliseen asiakirjahallinnan tarpeisiin optimoituun asiakirjajärjestelmään. David Bearmanin ryhmän mallissa itse järjestelmiin lisätään asiakirjahallinnan tarvitsema toiminnallisuus ja rakenteet. Sen jälkeen asiakirjoja hallitaan alkupe-
räisessä järjestelmässä.

USA:n Kansallisarkisto NARA alkoi vuonna 2013 tehdä sähköposteille arvonmäärittystä tavalla, joka ei sovi kumpaankaan näistä. Tässä "capstone"-strategiassa – kääntäisiin sen vapaasti kurkihirsistrategiaksi – säilytettäväksi määritetään keskeisiksi katsottujen henkilöiden kaikki sähköposti, siis sähköpostilaatikat kokonaan.

Tämän uuden "in situ" -hallintamallin tunnuspiirre ja ero ero Durantin ja Bearmanin malleihin on, että

tieto jätetään alkuperäiseen järjestelmään ja alkuperäiseen tiedon organisoiminnan rakenteeseen, vaikka järjestelmä ja rakenteet eivät olekaan asiakirjahallinnan näkökulmasta parhaita mahdollisia. Sähköpostin tapauksessa se tarkoittaa hallintaa sähköpostitileittäin. Ennen kaikkea asiakirjat jäävät vaille yhteyttä tehtäviin, mikä Durantin ja Bearmanin malleissa on tärkeää.

Perinteiset mallit olivat huolellisesti mietittyjä. Niillä pyrittiin täydellisyyteen asiakirjahallinnassa. Tämä kolmas ratkaisu on syntynyt käytännön tarpeesta vähitellen ilman kummempaa teoriaa. Siinä hankat on heitetty kehään ja alistuttu siihen, että maailma nyt vaan on tällainen. Voiko se toimia, milloin se voi toimia?

Onko tiedon organisointi tehtävän mukaan välttämätöntä

Suhtautuminen tehtäviin on vaihdellut arkistoteoriassa. Kun Hilary Jenkinson kirjoitti arkistoista ensimmäisen maailmansodan jälkeen, hän ei pitänyt mitään tapaa organisoida tietoa lähtökohtaisesti parempana kuin muita. Toisaalta hän ei ottanut arvonmäärittäykseen kantaa. T. R. Schellenberg taas piti arvonmäärittäyksessä tehtävää keskeisenä. Organisaatiolle se on ongelmatonta, jos se voi hallita tietojaan tehtäväpohjaisesti.

Australiassa tiedon organisointi tehtävittäin ei ole ollut keskeistä. Peter Scottin 1960-luvun sarjajärjestelmässä organisaation tie-

dönhallinnan ei tarvitse rakentua tehtäville, vaikka tärkeää onkin, että aineistojen, toiminnan ja toimijoiden yhteys säilyy. Myös elinkaaren jatkumomalli on samoilla linjoilla.

Muutos tapahtui 1990-luvulla. Kun Duranti ja Bearman tekivät urauurtavia tutkimuksiaan sähköisestä asiakirjahallinnasta, molemmat päätyivät eri tavalla ja eri sanamuodoin samaan tulokseen; asiakirjat on linkitettävä ne synnyttäneeseen toimintaan. Se ei ollut siihen astisen arkistoteorian valtavirtaa, mutta nyt siitä tuli itsestäänselvyys. Niinpä ISO 15489:n ensimmäinen versio (2001) lähtee eksplisiittisesti ajatuksesta, että tiedon organisoiminnan on heijastettava toimintaa. Uudistetussa standardissa (2016) tätä ei enää vaadita.

Kaiken tiedonhallinnan haaste on kaiken tiedon hallinta

Tiedonhallinnan ongelma on aina ollut yhteisen rakenteen luominen tiedolle. Kirjaaminen antaa yhden mahdollisuuden. Kun saapuva posti käsitellään kirjaamossa, rakenne voidaan luoda ja tiedon käyttäjän on sen jälkeen pakostakin turvaututtava kirjaamon luomaan rakenteeseen. Mutta sähköposti ei kulje kirjaamon kautta eikä kaikki tieto ole koskaan ollut kirjeenvaihtoa. Se on haaste yhtenäiselle, läpi kaiken kulkevalle tiedon organisoiminnan logiikalle.

Ensimmäisenä tietokoneistettiin kaikkein rutiinimaisimmat prosessit, joihin liittyi paljon tapahtu-

mia. Näihin järjestelmiin oli mahdollista rakentaa oma luokitus- tai metatietostruktuuuri, joka oli vähintäänkin yhtä hyvä kuin organisaatiossa muuten käytetty tiedon organisointitapa. Vähenevän tuoton laki sanelee kuitenkin, että kun tällaiset toiminta-alueet on käsitelty, lopulta jäljellejääviä alueita ei voi tai niitä ei kannata automatisoida.

Sähköpostilla on kirjeenvaihdon lajina oma erityispiirteensä. Ennen vastaanottaja ja lähettäjä saattoivat luokitaa saman kirjeen eri tavalla, koska paperikirje on eräänlaista "rakenteetonta dataa". Siinä ei ole mitään mikä liittäisi sen muuhun tietoon, vaan yhteys luodaan sijoit-

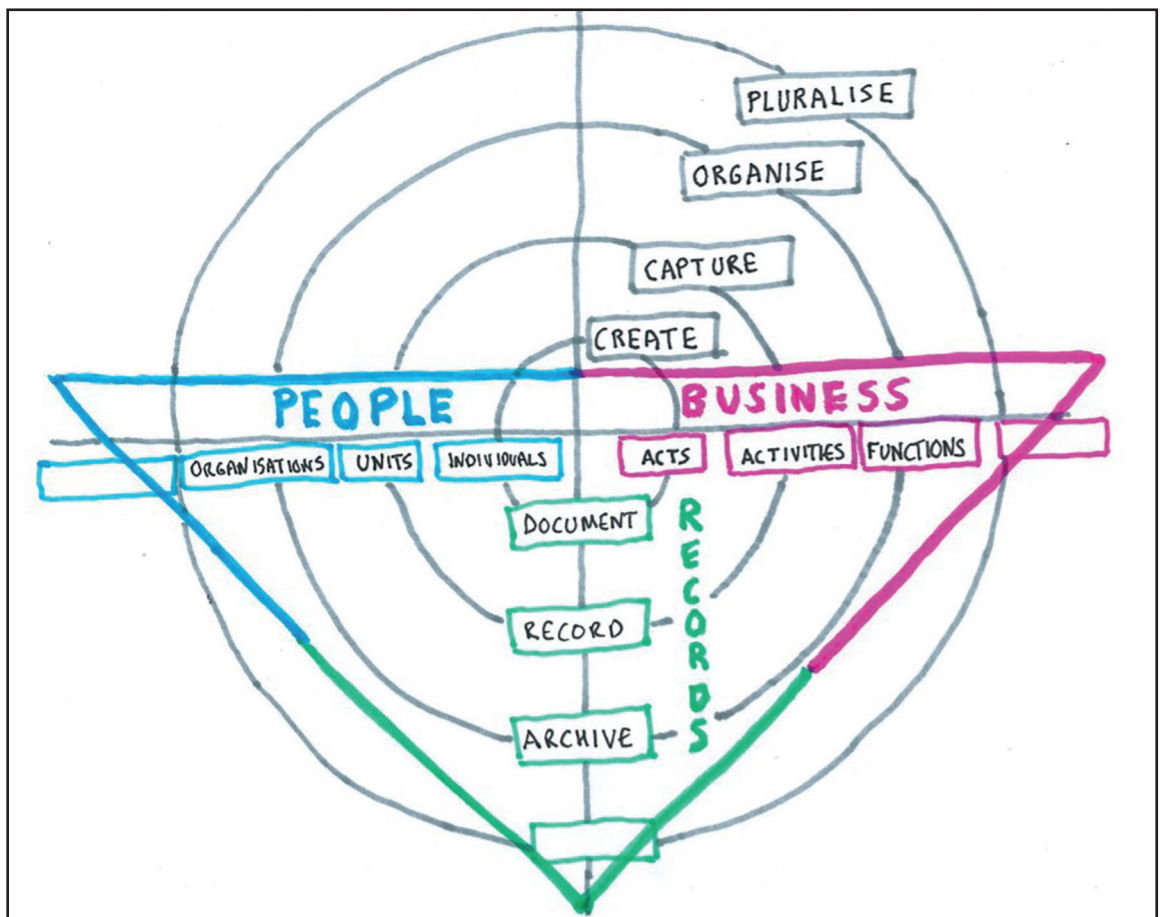
tettaessa kirje arkistoon. Sähköpostiviestin rakenne on kuitenkin tarkasti määritelty. Rakenne yhdistää viestin alusta alkaen muihin viesteihin. Jos esimerkiksi viesti on vastaus toiseen viestiin, se on automaattisesti osa tätä ketjua. Vastaanottaja, lähettäjä ja ajankohta ovat viestin erillisiä osia, joiden mukaan viestejä voidaan järjestää. Tämä rakenne on aina olemassa ja se on sama lähettäjälle ja vastaanottajalle.

Entä tästä eteenpäin – enemmän vaihtoehtoja?

Asiakirjajärjestelmää pitäisi tarkastella kahta tekijää vasten, väittävät kirjoittajat. Olennaista on, mitä jär-

jestelmään otetaan talteen ja miten talteenotettu tieto organisoidaan.

Jos ei ole varmuutta kahdesta asiasta, sähköpostijärjestelmä ei ole luotettava. Ensiksikin kaikki toimintaan liittyvät viestit on pystyttävä erottamaan muista. Toiseksi ne on sijoitettava tehtävuokituksessa oikeaan paikkaan. Kun molemmat asiat tapahtuvat, itse järjestelmä käy merkityksettömäksi. Sille käy kuin "kirjekyyhkyn laskeutumispaikalle paperipostissa". Mutta jos näin ei ole, vain alkuperäisestä sähköpostijärjestelmästä voi saada viestinnästä koko kuvan.

Sue McKemmishin "asiakirjakolmio" piirrettynä jatkumomallin päälle, tekijöinä artikkelin kirjoittajat (lisenssi CC BY 4.0).

Toisin sanoen, jos organisointi voidaan tehdä vaarantamatta talteenottoa, hallinta alkuperäisessä asiakirjahallintaan muokkaamattomassa järjestelmässä, ”in situ”, on tarpeetonta. Silloin voidaan tavoitella talteenotetulle tiedolle parasta rakennetta ja edetä Durantin ja Bearmanin tiellä. Jos tiedon organisointi haittaa tiedon talteenottoa, niin organisaation on tehtävä valintaa. Maksimoitaessa järjestelmän luotettavuus – eli tietojen saaminen talteen mahdollisimman kattavasti – niin sähköpostin tai muun vastaa- van muun tiedon hallinta ”in situ” on puutteistaan huolimatta paras vaihtoehto.

Kirjoittajat toteavat, että NARA:n ”kurkhiirsistrategia” sopii australialaiseen arkistoteoriaan. Vaikka viesteillä ei ole sähköpostien rakenteessa yhteyttä toimintaan, niillä on siihen yhteys viestejä vastaanottaneiden ja lähettäneiden henkilöiden kautta. Henkilöiden kautta voidaan ymmärtää, mitä viesteissä tehdään ja mihin ne liittyvät. Tehtäviin liittämistä ei tarvita.

Durantin erillisen järjestelmän idea on käyttökelpoinen silloin kun tiedolla ei tällaista rakennetta ole. Silloin ihmisen on joka tapauksessa luokiteltava tieto, jolloin myös tehtäväluokitukseen sijoittaminen voidaan tehdä. Jos kyse on suurista tietomassoista, jotka syntyvät toistuvissa prosesseissa, bearmanilainen idea asiakirjahallinnan piirteiden rakentamisesta tietojärjestelmään on toimiva. Tiedon siirtämisestä toiseen järjestelmään on tällaisessa tapauksessa vähän hyötyä. Sen sijaan on järkevää automatisoida prosessia räätälöidyssä tietojärjestelmässä.

Kaikille malleille on siis paikkansa. Variaatioita tarvitaan, jotta sekä tiedon talteenotto että organisointi voidaan tehdä eri tilanteissa optimaalisesti, eri puolia painottaen.

Järjestelmien rajat mataloitumassa

Lappinin ja tämän kollegoiden artikkeli keskittyy vain tiedon talteenottoon ja organisointiin. Asiakirjahallinnassa on muitakin puolia, esimerkiksi käyttöoikeuksien hallinta tai tiedon eheyden ja autenttisuuden takaaminen. Silti kirjoitus on minusta osoitus suunnasta, johon ollaan mennessä.

Sähköisessä asiakirjahallinnassa on kaksikymmentä vuotta kipuilton sen kanssa, että kaikki järjestelmät eivät ole sähköisiä asiakirjajärjestelmiä. Lappinin ja kumppaneiden kirjoitus on osoitus uudesta ajattelusta, jossa se onkin – ainakin joskus ja joistain näkökulmista – ihan ok.

Luultavasti tähän suuntaan mennään jatkossakin. Raja asiakirjajärjestelmien ja muiden järjestelmien välillä mataloituu, kun ei enää voida yksiselitteisesti kategorisoida jakaa järjestelmiä eri tyyppeihin. Raja puhtaan ”asiakirjajärjestelmän” ja puhtaan ”operatiivisen järjestelmän” välillä tuntuu olevan yhä epäselvempi. Meilläkin tiedonhallintalaki esittää yleisiä vaatimuksia, jotka eivät katso, millaisesta järjestelmästä on kysymys.

Lappin, J., Jackson, T., Matthews, G., & Ravenwood, C. (2021). Rival records management models in an era of partial automation. Archival Science, 24. <https://doi.org/10.1007/s10502-020-09354-9>

TEKNIikka

Kun Kekkonen diaarikaavaa uudisti

Pekka Henttonen
Dosentti,
Tampereen
yliopisto

Mikäpä pyhittää arkista arkistoaherrusta paremmin kuin suurmies samoissa mietteissä. Kun Mannerheim toimi Pietarissa hovitallien esimiehenä, hän korjasi tapaa, jolla tulevat ja lähtevät paperit talletettiin lukemattomiin diaareihin. Siinä oli Marskin mukaan kaiken pahan alku ja juuri.

Myös uudistuksia tehtiin. Nevski Prospektin Passage-tavaratalosta hankittiin hovin käyttöön uusia amerikkalaisia kirjoitus- ja kopiokoneita. Diaarit määrättiin täytettäväksi selkeällä käsialalla ja asiakirjat laadittavaksi kirjoitusko- neella. Epäsiistejä tai allekirjoituk- siltaan selviä asiakirjoja ei saanut ottaa enää vastaan. Kaikista raha- asioita koskevista dokumenteista oli otettava kopio. Marski siis haki toiminnan rationalisointia ja uudis- tamista!

Urho Kekkonen taisteli myös diarioiden kanssa virasto-asiaa valtuutettuna puoli vuosikymmentä myöhemmin. Kekkonen yritti saada valtionhallinnossa läpi yhtenäistä diaarikaavaa. Sitä kokeiltiin ensin maatalousministeriössä, mutta kirjaaja oli nihkeä. Sitten yritettiin vakuutuslaitoksissa. Siellä tulos oli parempi. Uusi kirjaamistapa otettiin käyttöön. Sillä ja muilla uudistuksilla saatiin vähennettyä kuusi kanslia-apulaisen virkaa.

Marras-joulukuussa 1943 tehtiin pikatestejä Lapin ja Mikkelin lääninhallituksissa. Niissä diariointi ei ollut ainoa ongelma. Myös konekirjoittajien huonous viivästytti töitä ja aiheutti kustannuksia. Ehdotus lääninhallitusten uudeksi kirjaamisjärjestelmäksi otettiin käsiteltäväksi, mutta virastojen kirjaamohenkilökunta piti omaa järjestelmäänsä parempana.

”Kyllä tämä diaarijuttu on toivoton! Akat pitäisi vetää ensin hirteen ja sitten uudistaa touhut,” päätteli Kekkonen.

Lähtenä mm. Sami Karhu: Virastoloja suursiivoamaan. Valtionhallinnon rationalisointi- ja kehittämistyö 1940-luvulta 1990-luvulle (Jyväskylä 2006).

TEKNIikka

Ikuisuusasioiden äärellä – on Suomessakin mietitty pitkäaikaissäilytystä...

Pekka
Lähteenkorva
Arkistonjohtaja
UKK-arkisto

Helsingin Sanomissa ilmestyi 7.3.2021 artikkeli, jossa amerikkalainen kulttuuriantropologi Vincent Ialenti kertoi asuneensa Suomessa kolmen vuoden ajan ja seuranneensa prosessia, jossa pohdittiin Olkiluodon ydinjätteen loppusijoittamista. Ialentin innostus Suomea kohtaan johtui siitä, että maamme oli ensimmäinen valtio maailmassa, joka uskalsi toteuttaa radioaktiivisen ydinjätteen loppusijoituksen. Tutkija ei ottanut kantaa ydinvoiman poliittisiin tai eettisiin perusteluihin.

Amerikkalaisantropologi haastatelti työssä olevia ammattilaisia ja insinööriuskoavienkin oli vaikeinta hahmottaa, millainen olisi Suomen kaukainen tulevaisuus kymmenien tuhansien vuosien kuluttua, jolloin säteilypitoisuus olisi edelleenkin vaarallista. Ialenti havaitsi, että suomalaisilla oli vankumaton usko yhteiskuntamme toimivuuteen: virkamiehiin, kouluihin ja jopa poliiseihin luotettiin

lähes sokeasti. Tämän vuoksi loppusijoitushankesuunnitelma eteni vauhdikkaasti.

Palattuaan kotimaahansa Yhdysvaltoihin Ialenti huomasi, että vapaan maailman pääpuolustajassa oli kaikki toisin. Asiantuntijatieto kyseenalaistettiin – edes ilmastonmuutokseen ei uskottu ja Donald Trumpin valinta presidentiksi oli älyllinen pohjakosketus. Ekologinen kriisi täydentyy nykyisin asiantuntijuuskriisillä, jota kuvaa populismi ja tieteidenvastaisuus. Nämä halvaannuttavat laletin mukaan päätöksenteon rapakon takana. Ialenti kannatti asiantuntijuuden kunnianpalausta, jossa pieni joukko saattoi tehdä valtavia läpimurtoja, kunhan rahoituspuoli olisi kunnossa.

Ialenti perehtyi Suomen kulttuuriin ja kieleen ja toimi osallistuvana havainnoitsijana ja pohti ihmisen käsitystä ajasta spekuloiden, miten 10 000 vuoden kuluttua 2020-luvulla väestö ymmärtäisi maahan haudatun, yhä myrkyllisen ydinjätteen vaarallisuuden. Pientä spekulatiotakin tarvittiin: Dokumentit haudan rakentamisesta olivat tuhoutuneet maailmansodassa, joka käytiin 3000-luvun alussa, ja Olkiluodon tunnelien yläpuolella asuvat, vehnää ja herneitä kasvattavat maanviljelijät (keskustapuolueelle lohdullinen tulevaisuusnäkökulma vuoden 2021 näkökulmasta käsin) olivat autuaan tietämättömiä 2000-luvun suoma-

laisten energiantuotantotavoista ja louhintatöistä...

Suomessa ydinjätteen loppusijoitusta pohdittiin jo 1980-luvulla, tätä aikaisemminhan jätteet Loviisan ydinvoimalasta palautettiin Neuvostoliittoon ja Olkiluodossa oli länsimaaisena voimalana väliaikaisvarasto uraanisauvoille. Arkistoneuvos Pirkko Rastas oli luonnollisesti mukana. ”Kun Olkiluotoon alettiin rakentaa ydinjätteen loppusijoituspaikkaa, otettiin Säteilyturvakeskuksesta minuun yhteyttä. Sain kutsun tulla mukaan työryhmään, jonka tehtävänä oli suunnitella, miten informaatio ydinjätevaraston vaarallisesta sisällöstä voitaisiin tallentaa. Tiedon pitäisi säilyä niin kauan, kun jäte olisi vaarallista, eli 100 000 vuotta. Sanoin, että arkistonhoitajien yhteinen kokemus kirjoitetun tekstin säilymisestä on noin 6000 vuotta. Projekti oli yhteinen Ruotsin kanssa ja niinpä työryhmämme purjehti Tukholmaan Riksarkivetiin vieraiksi asiaa pohtimaan.”

Ruotsalaiset olivat loppusijoituspaikan suhteen itäisiä veljiään liberaalimpia – he pohtivat meren alle rakennettavaa säilytysluola, koska tämä tarjoaisi ainakin mukavan ”lantringin” ja sammutusvälineen, mikäli jokin menisi vikaan. Japanissa 11.11.2011 tapahtui Fukushima ydinvoimalaonnettomuus maanjäristyksen yhteydessä ja runsaat kymmenen vuotta myöhemmin Japanin viranomaiset ovat päättäneet, paikallisten asukkaiden vastustuksesta huolimatta, päästää mereen onnettomuudessa talteen otettua saastunutta, puhdistettua, mutta yhä radioaktiivista vettä. Vesi on tosiaanikin vanhin voitehista!

”Taisin ehdottaa, että kaiverretaan tieto teräkseen tai vastaavaan me-

talliin. Sitten piti miettiä, minkälaista kieltä ihmiset ymmärtäisivät kymmenien tuhansien vuosien kuluttua. Päädyttiin joihinkin symbolisiin merkkeihin. Esitettiin jopa, että voitaisiin käyttää joitain astrologisia symboleita. Viimeksi sitten mietittiin, uskoisivatko ihmiset tuhansien vuosien jälkeen varoituksia. Onhan viikinkien ja Egyptin faaraoidenkin haudat avattu, vaikka niissä on uhattu jumalten kostolla.” Pirkko ei tarkoittanut tällä kaikkien turistien tuntemaa ”faaraan kosto”, vaan Tutankhamonin haudan avaamisen vuonna 1922 kustantaneen lordi Carnarvon kuolemaa, joka tapahtui pian hautarauhan kajoamisen jälkeen. Eikä keinovalokoima loppunut tähän: Pirkko kertoi: ”Mietittiin myös, että jonkinlainen runomuotoinen perimätieto voisi säilyä ainakin yhtä kauan niinkuin Kalevalan runot – voisimmeko soveltaa tätä”

Vincent Ialenti oli Pirkon työryhmän pohdiskeluista autuaan tietämätön, mutta oliko hän perehtynyt USA:n avaruushallinnon saavutuksiin? NASA:lla oli hiukan samantapaisia ”ikuisuusongelmia” lähettäessään vuonna 1977 Voyager I luotaimen kartoittamaan avaruutta, mutta ratkaisut tehtiin ripeästi. Tuolloin tiede ja edistysusko olivat kovassa kursissa Yhdysvalloissa. Luotaimen laitettiin ”aikakapseliksi” tietoja maasta ja ihmiskunnasta aikakauden parhaimpaan tallentimeen, eli kaiverrettuna kultaiselle äänilevyllä. Mitä NASA kertoi meistä ulkoavaruuden elollisille olennoille? Levylä on tarjolla hämmäntäviä pelkistyksiä, kuten kuvat ihmisen sukupuolielimistä, kaavakuvia ihmisen DNA:sta, manuaali siitä kuinka ihminen lisääntyy. Otokset erilaisista eläinlajeista kertoivat, ettei ihminen elänyt yksin maapallolla – virtuaa-

linen Nooan arkki taisi olla tiede-
miesten mielessä.

Kultalevy varustettiin äänellä. USA:n presidentti Jimmy Carter tervehti avaruuden asukkaita – englanniksi, totta kai. Maapallon yhtenäisyyttä edusti YK:n pääsihteeri Kurt Waldheim (tuolloin ei kai tiedetty Waldheimin upseeriurasta Wehrmachtissa ja toimista Jugoslavian partisaaneja vastaan) ja ääninäytteitä otettiin 55 maan kielellä – Suomi ei tietenkään päässyt mukaan, mutta valaiden ääntelyä ja erilaisia sääilmiöitä, kuten tuulen suhinaa, sadetta ja rantaan iskeytyviä aaltoja sentään nauhoitettiin. Musiikkia, kaikkien kulttuurien äitiä, ei unohdettu. Best of the World -valikoimaan sisältyi muun muassa Bach, Mozart, Beethoven, Duke Ellington, ja rock-musiikkia edusti Chuck Berry!

Levyille liitettiin tiekartaksi yli sata maisemavalokuvaa maasta, ihmisistä sekä naapuriplaneetoistamme. Nerokkaat insinöörit laittoivat matemaattisten kaavioiden lisäksi mukaan manuaalin, jossa neuvottiin tietojen purkaminen äänilevyltä ja tietoja siitä, kuinka määrittelimme ajan.

Voyager I on tehnyt matkaansa jo 44 vuotta ja se on päässyt aurinkokunnastamme. Luotain ohittanee ensimmäisen aurinkokuntamme ulkopuolisen tähden, Gliese 445:n noin 40 000 vuoden kuluttua. Jos Ialentin spekuloima 3000-luvun maailmansota riistyyty käsistä ja tuhoaa ihmiskunnan niin Voyager kuljettaa uskollisesti viestiä maapallosta ja sen elämästä kaukaisella 1970-luvulla. Toivottavasti se kohtaa joskus älylliset olennot, joilla on käytössään nyt taas suosioon palannut vinylisoitin tai muita asianmukaisia tiedonpurkulaitteita...

Time Machine Suomessa

Juha
Henriksson
Arkistonjohtaja
Musiikkiarkisto

Time Machine on ainutlaatuisen kunnianhimoisen ja laaja hanke, jonka tavoitteena on kehittää innovatiivisia ratkaisuja, joilla eurooppalaiset kulttuuriperintöaineistot voidaan saattaa laajassa mitassa digitaaliseen muotoon. Digitoituja aineistoja voidaan tutkia ja visualisoida uusilla tavoilla esimerkiksi tekstin- ja hahmontunnistusta sekä 3D-mallinnusta hyödyntäen. Time Machinea on käsitelty aikaisemmin *Failin* numeroissa 4/2019, 1/2020 ja 3/2020.

Olen saanut toukokuussa valmiiksi "Time Machine Suomessa" -selvityksen loppuraportin, joka kertoo, mitä kyvykkyyksiä ja aineistoja sekä toiveita ja tarpeita suomalaisilla Time Machine -organisaation jäsenillä on. Selvitystyön tarkoituksena on ollut edistää suomalaisten TMO-jäsenten verkostoitumista sekä uusien yhteistyöhankkeiden muodostumista.

Loppuraportti on julkaistu Musiikkiarkiston Open Access -sivuilla:

<https://musiikkiarkisto.fi/oa/>

Paljon jäseniä Suomessa

Time Machine -hankkeen tavoitteiden saavuttamiseksi on vuonna 2019 perustettu Time Machine -organisaatio (TMO). Siihen on liittynyt mukaan jo noin 700 organisaatiota eri puolilta Eurooppaa. Jäseninä on runsaasti kulttuuriperintöorganisaatioita sekä yliopistoja ja tutkimuslaitoksia, mutta myös yksityisen sektorin toimijoita kuten IT-alan yrityksiä.

Myös Suomesta on liittynyt innolla mukaan. Toukokuussa 2021 TMO:ssa on mukana jo 38 suomalaista organisaatiota tai yhteisöä. Perustajajäseniä (founding member) näistä on kolme eli Kansallisarkisto, Kansalliskirjasto ja Tampereen yliopisto.

Suomalaisten TMO-organisaatioiden määrä on – varsinkin väkilukuun suhteutettuna – Euroopan huipputasoa, sillä enemmän jäseniä on vain Saksassa, Italiassa, Espanjassa, Hollannissa, Itävallassa ja Ranskassa.

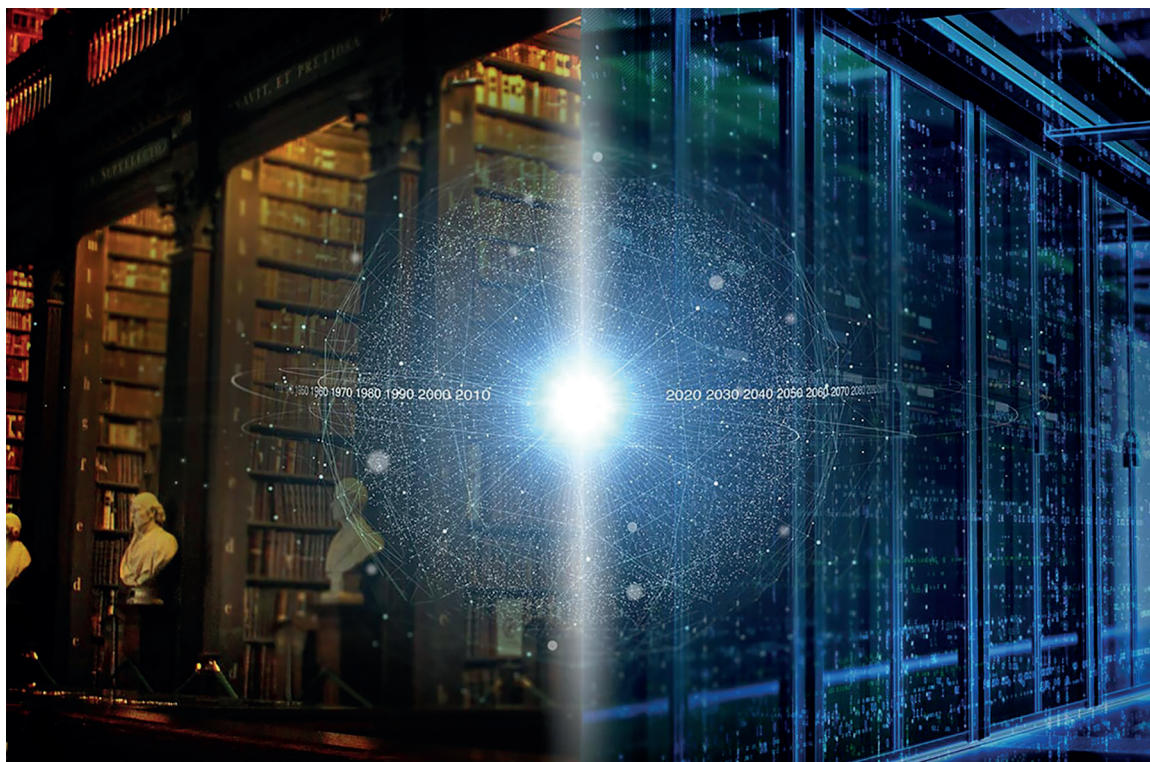
Toimintasuunnitelma 2020–2021

Time Machine -organisaatio on julkaissut toimintasuunnitelman vuosille 2020–2021. Lähitulevaisuudessa on tarkoitus investoida sellaisten palvelujen kehittämiseen ja tarjoamiseen, jotka tuovat lisää voaa TMO:n jäsenille. Painopistealueita ovat Project Scouting Service -palvelujen kehittäminen sekä Local Time Machine -hankkeiden

tukeminen. Lisäksi Time Machinen tiekarttaa tarkennetaan Request for Comments -menettelyllä, mikä omalta osaltaan parantaa mahdollisuuksia rahoituksen hankkimiseen. Samaan aikaan pyritään kehittämään erilaisilla projektirahoituksilla teknologioita ja palveluita Time Machine -hankkeen tarpeita varten.

Alkuperäinen Time Machinen tiekartta on laaja, mutta samalla varsin abstrakti. Time Machinen tarkemman sisällön määrittämiseksi onkin käynnistetty Request for Comments -prosessi, jossa tuotetaan avoimesti saatavilla olevia julkaisuja, jotka määrittelevät sääntöjä, suosituksia ja arkkitehtuurivaihtoehtoja Time Machinen infrastruktuurin eri komponenteille. RFC-dokumenttien tuottaminen on avoin, kollektiivinen prosessi, johon kuka tahansa voi osallistua. TMO:n jäsenorganisaatiot pääsevät siten itse vaikuttamaan siihen, millainen kokonaisuus Time Machinen puitteissa tullaan rakentamaan.

Local Time Machine -palveluiden määritelmä on muuttunut siitä, miten ne vielä vuonna 2019 miellettiin. Nykyisen määritelmän mukaan Local Time Machine (LTM) edustaa jonkin maantieteellisen paikan (GeoEntity) historiallista big dataa. LTM muodostuu sellaisista tähän paikkaan liittyvistä TMO-projekteista, joissa esimerkiksi louhitaan tietoa tai visualisoidaan aineistoja. LTM ei siten ole yksi tietty projekti tai palvelu, vaan se muodostuu samaan paikkaan liittyvien aineistojen tai palveluiden kokonaisuudesta.

Time Machine -hanke herättää eurooppalaisen kulttuuriperinnön henkiin digitaalisessa muodossa.
Kuva: Time Machine Organisation.

Time Machinen kotisivuilla on verkkopalvelu, jonne paikallisia LTM-hankkeita voidaan rekisteröidä.

Project Scouting Service -palvelu tukee TMO-jäseniä kilpailukyisten hankekonsortioiden muodostamisessa ja laadukkaiden hanke-ehdotusten lähettämisessä erityisesti EU:n eri rahoituskanavia ajatellen. Project Scouting Service tarjoaa myös tukea TMO-jäsenten verkostoitumiseen.

Selvitystyö

Selvitystyöhön osallistui 26 suomalaista TMO-jäsentä. Vaikka laatimani 85-sivuinen loppuraportti kertoo ensisijassa selvityksessä mukana olleiden organisaatioiden tilanteesta, se antaa samalla varsin laajan

ja monipuolisen kuva kulttuuriperinnön digitalisoinnista Suomessa. Uskoakseni näin kattavaa selvitystä kulttuuriperinnön digitalisaation eri osa-alueista ja tulevista suunnitelmista ei ole aikaisemmin maassamme laadittu.

Loppuraportissa teen myös joitakin ehdotuksia siitä, miten Time Machine -hankkeessa voitaisiin Suomessa edetä. Ehdotukset perustuvat paitsi selvitystyön aikana organisaatioiden kanssa käytyihin keskusteluihin, myös Time Machinen toimintasuunnitelmaan ja Time Machine -organisaation jäsenilleen tarjoamiin palveluihin. Seuraavassa esittelen yleisellä tasolla loppuraportissa kuvattuja ehdotuksia.

Time Machinen sisältöön vaikuttaminen

Request for Comments -prosessiin osallistuminen tarjoaa kaikkein suorimman tavan päästä vaikuttamaan hankkeen sisältöön. Olisi suotavaa, että mahdollisimman moni suomalainen organisaatio osallistuisi tavalla tai toisella RFC-dokumenttien tuottamiseen – kirjoittajana, editoijana tai arvioijana. Käytännössä voisi olla järkevää, että suomalaiset RFC-prosessiin osallistuvat henkilöt verkostoituisivat keskenään, jolloin he voisivat koordinoida osallistumistaan ja tarjota vertaistukea toisilleen.

Time Machine -hankkeen sisältöön pystyy myös vaikuttamaan osallistumalla aktiivisesti hankkeen järjes-

tämiin seminaareihin ja tapahtumiin kuten vuosittain järjestettävään Time Machine -konferenssiin. Uutena toimintamuotona on keväällä 2021 aloitettu Time Machine Academies -tapahtumat.

Suomalaisten organisaatioiden näkemyksiä ja toiveita voidaan saattaa TMO-keskusorganisaation tietoon myös Suomen Time Machine -lähettiläiden eli Tomi Ahorannan (Kansallisarkisto) ja Juha Henrikssonin (Musiikkiarkisto) välityksellä.

Kansallisen infrastruktuurin kehittäminen

Time Machine -hanke ja sen puitteissa tapahtuva teknologian ja toimintatapojen kehittäminen saattaa tarjota mahdollisuuksia kansallisten digitaalisen kulttuuriperinnön infrastruktuurien kehittämiseen. Tässä avainasemassa ovat laajasti käytetyt Finna- ja Kulttuuriperintö-PAS-palvelut. Miten Time Machine voisi esimerkiksi edistää Finnan vision 2025 toteutumista?

Tärkeässä osassa Time Machinen toimintasuunnitelmaa on massadigitoinnin tehostaminen kehittämällä uutta teknologiaa ja uusia menetelytapoja. Suomessa laajamittaista digitointia ovat tehneet erityisesti suuret kansalliset toimijat kuten Kansallisarkisto, Kansalliskirjasto ja Museovirasto. Myös Mikkeliin kaa-vaillon kansallisen digitointikeskuk- sen suunnittelussa yhteistyö TMO:n kanssa voisi osoittautua hedelmäl- liseksi. Uusien digitointiteknologi- oiden ja -menetelmien kehitystyö palvelee kuitenkin myös pienempi- en suomalaisten KAM-organisaati- oiden digitointihankkeita.

Local Time Machine -pal- velut

Suomalaisissa TMO-jäsenorganisa- tioissa on monia sellaisia toteutu- neita tai suunniteltuja digitaalisen kulttuuriperinnön hankkeita, joihin liittyy esimerkiksi tiedonlouhintaa tai aineistojen visualisointia. Näitä hankkeita on mahdollista ehdottaa Local Time Machine -rekisteriin, mikä lisäisi niiden näkyvyyttä.

Selvitystyön aikana nousi myös esille useita kiinnostavia ehdotuksia sellaisten kansallisten Time Machi- ne -palveluiden kohteiksi, joiden toteuttamisessa useampi suoma- lainen TMO-jäsen voisi yhdistää osaamisensa, aineistonsa ja resurs- sinsa. Tällaisia paikkoja ovat muun muassa Suomenlinna, Turun linna ja muut historialliset linnat, Viipuri ja Saamenmaa sekä Kaustislainen viulunsoitto.

Kansainvälisiin hankkeisiin osallistuminen

Suomessa on paljon monipuolista osaamista ja kokemusta erilaisista digitaaliseen kulttuuriperintöön liittyvistä hankkeista ja teknologi- oista. Esimerkiksi CSC:n EuroHPC- hankkeen LUMI-supertietokoneen kapasiteettia ja muuta CSC:n las- kennallista infrastruktuuria voitaisiin tarjota uusien hahmontunnistusme- netelmien ja koneoppimisen kehit- tämiseen Time Machine -hankkeen puitteissa.

Suomalaisista TMO-jäsenistä löy- tyy myös vahvaa osaamista vir- tuaalisen ja lisätyn todellisuuden teknologioista, mikä tarjoaa hyvät edellytykset paitsi kansallisten LTM- palveluiden toteuttamiselle, myös kansainväliselle yhteistyölle. Esimer-

kiksi Turun seudulla on ollut monia kiinnostavia AR- tai VR-hankkeita.

Digimuseo.fi-palvelun vuorovai- kutukseen perustuva toteutus on ainutkertainen Euroopan tasolla, joten se antaa mahdollisuuksia Time Machineen liittyviin kehityshank- keisiin. Myös muutama muu TMO- jäsen on kehittänyt museoiden virtualisointiin liittyvää osaamista ja teknologiaa. Esimerkiksi Turun yliopiston Future Tech Labissa ke- hitettävä Remote Presence -tekno- logia tarjoaa aivan uusia näkökulmia siihen, miten voidaan olla läsnä toisessa paikassa ja ajassa. Kartta- pohjaisia sovelluksia on puolestaan kehittänyt erityisesti Citynomadi.

Suomessa on käynnissä monia kiinnostavia automattisen kuvai- lun hankkeita, jotka voisivat avata mahdollisuuksia TMO-yhteistyöhön. Samoin Semanttisen laskennan tutkimusryhmän (SeCo) Sampo- palvelut tarjoavat monia mahdol- lisuuksia sekä kansainvälisesti että LTM-hankkeita ajatellen.

Kansainvälisiin Time Machine -hank- keisiin saattaa myös olla mahdollista osallistua tarjoamalla niitä varten aineistoja, joiden avulla voidaan testata hankkeissa kehitettäviä teknologioita ja palveluita. Erittäin laajoja kulttuuriperintöaineistoja on varsinkin Kansalliskirjastolla, Kan- sallisarkistolla ja Kansallismuseolla, mutta kiinnostavia ja monipuoli- sia digitaalisia aineistoja on myös lukuisilla muilla suomalaisilla TMO- jäsenorganisaatioilla.

Tarkempaa tietoa Time Machine -hankkeesta:

<https://www.timemachine.eu>

Vuosikokouskuulumisia

Toni Suutari
Sihteeri
Liikearkisto-
yhdistys

Liikearkistoyhdistyksen vuosikokous pidettiin 25. maaliskuuta 15 osallistujan voimin. Väliaikainen lainsäädäntö mahdollistaa etäkokoukset koronapandemia-aikana, vaikka yhdistyksen säännöissä etäkokouksesta ei olisikaan mainintaa, joten myös Liikearkistoyhdistyksen vuosikokous pidettiin etänä Teamsia käyttäen. Lainsäädännön vaatimana ”fyysisenä” kokouspaikkana toimi UKK-arkisto Orimattilassa, missä paikalla olivat puheenjohtaja Mikko Hyvärinen, sihteeri Toni Suutari ja isäntänä UKK-arkiston johtaja Pekka Lähteenkorva. Viime vuoden vuosikokous ehdittiin pitää aivan viime hetkellä ennen kuin korona esti kokoontumiset, joten tämä oli

yhdistyksen ensimmäinen etävuosikokous. Hallituksen kokouksissa ja koulutuksissa on toki jo ehditty ”etäillä” enemmänkin.

Vuosikokouksessa käsiteltiin sääntömääräiset asiat eli hyväksyttiin toimintakertomus, vahvistettiin tilinpäätös, myönnettiin vastuuvapaus toimihenkilöille, päätettiin toimintasuunnitelmasta ja talousarviosta sekä vahvistettiin jäsen- ja muiden maksujen suuruus. Lisäksi valittiin tilintarkastaja ja toiminnantarkastaja sekä päätettiin hallituksen kokoonpanosta.

Hallituksen kokoonpano pysyi entisellään eli Mikko Hyvärinen (uutena affiliaationa Puolustusvoimat) jatkaa puheenjohtajana ja Susanna Kokkinen (Aalto-yliopisto) varapuheenjohtajana. Muina hallituksen jäseninä jatkavat Olli Alm (ELKA), Pekka Lähteenkorva (UKK-arkisto), Samuel Mäkelä (CGI), Ella Oksanen (Kela), Maija-Liisa Pylkkänen (Bu-

siness Finland) ja Marjut Vuorinen (THL).

Jäsen- ja tilausmaksuihin ei tullut muutoksia, eli yhteisöjäsenmaksu säilyy 300 eurossa ja henkilöjäsenmaksu 50 eurossa. Jäsenyyteen sisältyy Faili-lehti, ja merkittävä etu ovat myös alennukset koulutusten ja tapahtumien osallistumismaksuista. Erikseen tilattuna Faili maksaa 66 euroa vuodessa, paitsi ”sisäryhdistyksen” (AY, KAY, TAAAY) jäsenille 33 euroa ja opiskelijoille 16,50 euroa.

Vuosi 2020 oli poikkeuksellinen, mutta taloudellisesti vuodesta selvittiin kohtalaisesti, vaikka juhluvuoden Liikearkistopäivät siirrettiin myöhemmin pidettäväksi ja koulutustoiminta oli muutenkin suunniteltua vähäisempää. Kesäkuussa 2020 kokeiltiin verkkokoulutusta järjestämällä ilmainen Tiedonhallinta etätyössä -webinaari, ja lokakuussa 2020 pidettiin Sähköisen arkistoinnin webinaari, johon saatiin yli 50 maksavaa osallistujaa. Myös 2021 alussa Asiakirjahallinnon peruskurssi toteutettiin kokonaan verkossa, samoin toukokuun Sähköisen allekirjoituksen webinaari. Liikearkistopäiviä on suunniteltu 2021 loppupuolelle, ja hallitus tarkentaa suunnitelmia vielä ennen kesälomakautta.

Kannattaa seurata yhdistyksen viestintää, jonka kanavina toimivat verkkosivut ja sähköinen uutiskirje, jonka voi tilata joko verkkosivujen lomakkeella tai olemalla yhteydessä sihteeriin. Yhdistyksellä on myös LinkedIn-ryhmä, Facebook-sivut ja Twitter-tili (@Liikearkistoyhd).

Mikko Hyvärinen UKK-arkistossa. Kuva: Pekka Lähteenkorva.

since
1968

Laaksonen

PALVELEVAT SÄILYTYSRATKAISUT

*Suomalaista
osaamista ja laatua
koko toimitusketjun
alusta loppuun.*

Lisää meistä laaksonen.fi

**Metallivalmiste
A.LAAKSONEN OY**

. AYJ1

Posti Green

Kasten®

Gonvarri Material Handling

Kasten-kalusteet kaikkeen säilytykseen

- Suomalaista suunnittelua
- Turvalliset ja tukevat
- Tyylikkää ja kevyesti liikuteltavat
- Yksilölliset ratkaisut
- Kokemuksella ja ammattitaidolla

Constructor Finland Oy, Lohja
Puh. 019-36251, www.kasten.fi